

Uudenmaan liitto
Nylands förbund

Profilerna för små centrum i Nyland

Nylands förbunds publikationer E 255 - 2024

Nylands förbunds publikationer E 248 - 2024

ISBN 978-952-448-601-9

ISSN 2341-8885

Layout: Anni Levonen

Översättning: Tiia Hämäläinen

Pärbild: Vichtis kommun – fotograf: Joenrinne Films

Helsingfors 2024

Uudenmaan liitto // Nylands förbund

Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland

+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi

Innehåll

Presentationsblad	4
Förord.....	5
Objekt i utredningar om centrum	6
Arbetets mål	8
De små centrumens roll i Nyland	8
Nuläge och framtidsutsikter	14
Profilering av centrum och objektsbeskrivningar	21
Arbetets metoder	22
Profilerade objekt per kategori	24
Observationer om namn	25
Områdeskategorier vid profilering av centrum	26
Variabler för profilering av små centrum.....	27
Profilering: objektskort	28
Slutsatser	43
Små centrum erbjuder alternativ.....	44
Berättelserna och historien förankrar	44
Turismen ger potential	45
Arbetsplatser och distansarbete.....	45
Hållbar mobilitet.....	46
En hållbar vardag.....	46
Dragnings- och hållkraft hos små centrum	47
Kulturell och social hållbarhet.....	47
Hållbar livsmiljö utanför stadscentrum.....	48
Utvecklingsbehov och behov av fortsatt arbete	50
Källförteckning	52
Materialförteckning	53
Bilaga 1. Hållbar mobilitet	54
Bilaga 2. Visioner och kommunalt samarbete	57
Bilaga 3. Diagram utan gruppsspecifik uppskalning	60

Presentationsblad

Publikationens namn

Profilerna för små centrum i Nyland

Utgivare

Nylands förbund

Seriens namn och nummer

Nylands förbunds publikationer E 255

ISBN

978-952-448-601-9

Språk

svenska

Författare

Nylands förbund

Utgivningsdatum

6/2024

ISSN

2341-8885

Sidor

64

Sammanfattning

Denna utredning profilerar de små centrum och servicekoncentrationer som anges i planhelheten Nylandsplanen 2050 samt de två centrum som utelämnades från den tidigare profileringen. Med profilering avses att man utreder och lyfter fram särdrag hos varje centrum och servicekoncentration. I utredningen har man utnyttjat såväl det material som kommunerna producerat som statistiskt material som baserar sig på geografisk information.

De små centrumen i Nyland är boende- och livsmiljöer där invånarna formar sin vardag så att den känns som ens egen, och i många av dessa centrum värnar man också om kulturmiljöernas värden. I en del centrum kan man identifiera till och med en kraftig utveckling och tillväxt, särskilt om respektive område ligger i närheten av fungerande eller potentiella kollektivtrafikförbindelser. En annan grupp är de centrum där man satsar på turism. I denna grupp kan det finnas en betydande säsongvariation till följd av turister och fritidsinvånare.

För många centrum har distansarbete medfört nya möjligheter: distansarbetet möjliggör ett mer flexibelt val av boendeort än tidigare. Det ökade distansarbetet har också ökat användningen av lokala tjänster. Detta har för sin del bidragit till kommunernas vilja att satsa på att utveckla möjligheter till närmotion och digitala förbindelser.

De små centrumen och koncentrationerna i Nyland ger ett viktigt mervärde för det nyländska utbudet. Multilokalitet (inklusive distansarbete) är ett etablerat fenomen, och den utjämnar för sin del regionala utvecklingskillnader. Genom att stödja den lokala andan, turism- och serviceutbudet samt olika former av den sociala gemenskapen kan kommunerna stärka hur de små centrumen skiljer sig från andra och öka deras drag- och hållkraft.

De som deltagit i detta arbete

Nylands förbund tackar alla som deltagit i detta arbete, styrgruppen för arbetet samt i synnerhet Nylands kommuner som lämnat in material för profileringsarbetet!

Arbetet har styrts av en styrgrupp som sammanträdde tre gånger år 2022. Styrgruppen och representanterna för de kommuner som arbetet gäller kommenterade utkastet till profileringsarbetet, och den slutliga versionen godkändes av styrgruppen vid årsskiftet 2022–2023.

Styrgruppens sammansättning:

- Kirsi Toivonen, byggnadsforskare och teamledare, Borgå museum
- Sam Vuorinen, kommundirektör, Mörskom (till och med 8.12.2022)
- Kristiina Tikka, teknisk ledare, Lappträsk
- Tapio Heinonen, logistiker i persontrafik, Lojo
- Maaria Mäntysaari, stadsarkitekt (till och med 17.6.2022), Lovisa
- Marko Luukkonen/Sisko Jokinen, stadsplanering (från och med 9.12.2022), Lovisa
- Eija Hasu, markanvändningschef (till och med 18.9.2022), Sjundeå
- Kaisa Kivelä, livskraftschef (från och med 9.11.2022), Sjundeå
- Ville Vuorelma, turistchef, Raseborg

Nylands förbund

- Paula Autioniemi (ordförande för styrgruppen)
- Heli Vauhkonen (till och med 31.7.2022) /Eija Hasu (från och med 19.9.2022)
- Mariikka Manninen
- Henri Jutila
- Pasi Kouhia
- Suvi Silvennoinen
- Tarja Koistinen (från och med 9.11.2022)

Förord

De nya landskapsplanerna för Nylands landskap trädde i kraft hösten 2021. Denna helhet som kallas Nylandsplanen 2050 består av tre regionala etapp-landskapsplaner för Helsingforsregionen, västra Nyland och östra Nyland. För planhelheten och anvisandet av centrum i planerna utarbetades en o-databaserad analys av Nylands centrum år 2017. Senare ville man fördjupa analysen med tanke på centrumens kvalitativa faktorer. Utifrån centrumanalysen som utarbetades för landskapsplanearbetet lät man göra utredningen [Uudenmaan keskusprofilit \(Nylands centralortsprofiler\)](#) (Söderström 2018) som konsultarbete.

Arbetet om Nylands centralortsprofiler presenterade de 37 centrum som angetts i Nylands etapplandskapsplaner samt en profilering av deras kvalitativa faktorer. I de tre etapplandskapsplanerna anges flera små centrum och servicekoncentrationer utöver de ovannämnda centrumen. Små centrum (sammanlagt 11) anvisas i alla tre etapplandskapsplaner. Servicekoncentrationer (sammanlagt 14) anvisas endast i etapplandskapsplanerna för västra och östra Nyland.

Under arbetet med landskapsplanen framställde kommunerna ett önskemål om att utvidga utredningen om centralortsprofiler till att gälla även små centrum och servicekoncentrationer. Under planarbetet uppstod det också ett behov att utreda vilka roller och profiler regionernas olika centrum har i landskapets regionstruktur. Arbetets resultat och observationer utnyttjas också vid genomförandet av [Nylandsprogrammet 2022–2025](#) och i processen för beredning av följande Nylandsprogram som startar som bäst.

Detta arbete fördjupar sig i profilerna för de små centrum som anvisas i alla tre etapplandskapsplaner samt för de servicekoncentrationer som anvisas i etapplandskapsplanerna för västra och östra Nyland samt i analysen av

rollerna för dessa centrum. Dessutom profilerar arbetet två centrum som anvisats i Helsingforsregionens etapplandskapsplan, Veikkola i Kyrklätt och Rajamäki i Nurmijärvi, med kriterierna för små centrum. Dessa centrum har inte profilerats i den tidigare utredningen.

I arbetet för profilering av små centrum har man utnyttjat de metoder som tillämpats i analysen av Nylands centrum och utredningen om Nylands centralortsprofiler. Dessa metoder har bearbetats så att de kan tillämpas på små centrum och servicekoncentrationer. Det är viktigt att de små centrumen och servicekoncentrationerna analyseras med deras egna kriterier i förhållande till varandra.

Syftet med arbetet är att både Nylands förbund och kommunerna kan utnyttja analysen av centrum och centrumprofilerna i sitt eget utvecklingsarbete. Vi hoppas att denna utredning ger nytta och glädje för kommunerna.

Vi skulle inte ha kunnat göra detta arbete utan kommunernas expertis. Ett varmt tack till den multiprofessionella styrgruppen som inrättades för detta arbete och som gav oss värdefulla tips och uppgifter under utredningsarbetet. Vi tackar också alla kommuner som svarade på våra enkäter och kommenterade utredningens arbetsversioner och som gett oss nödvändig och nyttig information för vårt arbete.

Januari 2023

Paula Autioniemi
Direktör för regionplanering
Nylands förbund

© Tusby kommun

Mariefors, Tusby

© Axel Malén

Lapträsk

Objekt i utredningar om centrum

Tidigare profilerade centrum

- Område för centrumfunktioner, rikscentrum
- Område för centrumfunktioner, centrum

Centrum som utredningen gäller

- Område för centrumfunktioner, centrum
- Område för centrumfunktioner, litet centrum
- Servicekoncentration

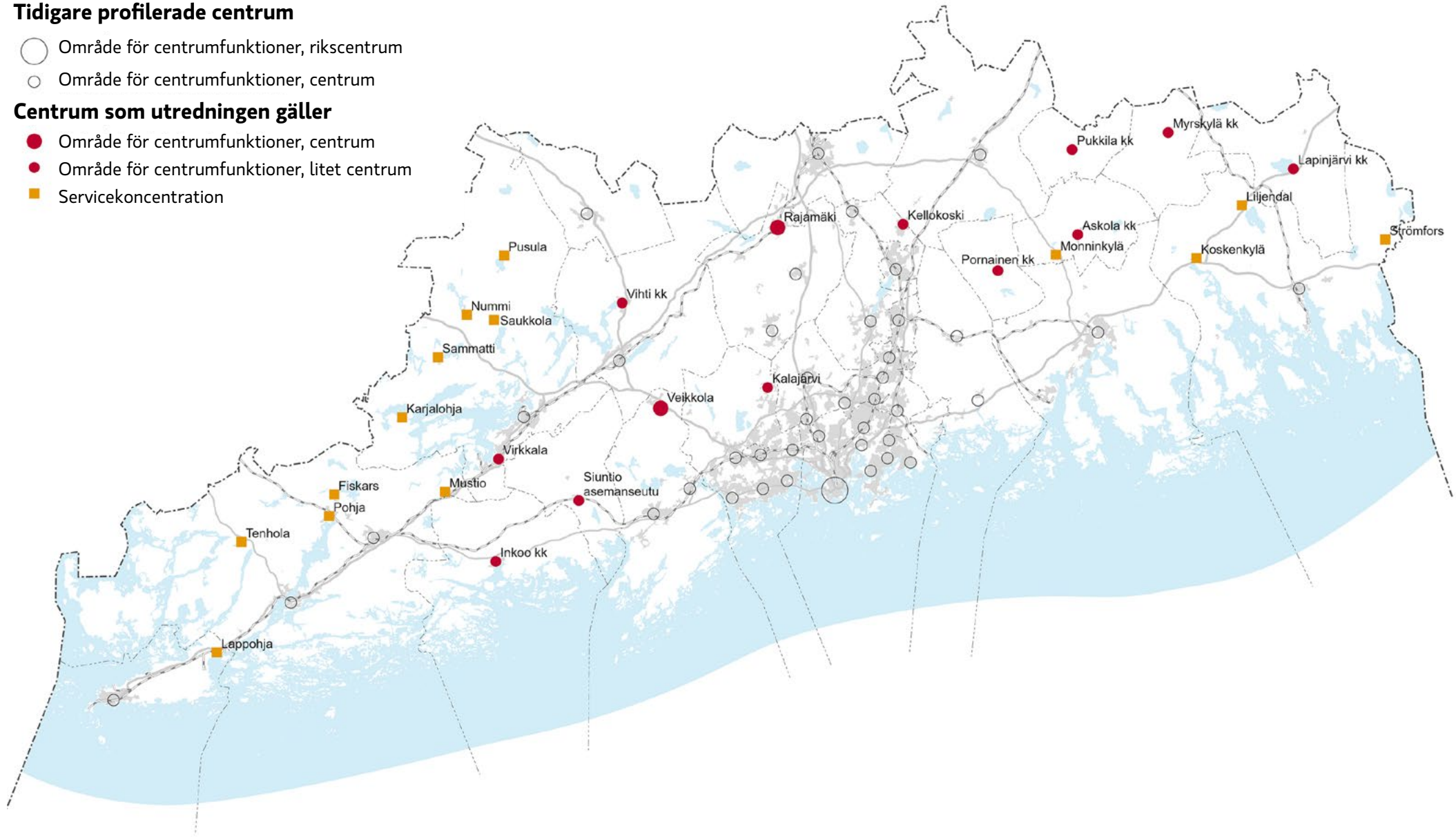

Bild 1. Lägen för små centrum och servicekoncentrationer.

Arbetets mål

Ett av de viktigaste målen för Nylandsplanen 2050 har varit att styra landskapets tillväxt på ett hållbart sätt så att man beaktar balansen mellan regionerna och behovet att öka den regionala välfärden och dragningskraften.

Arbetet med profilering av små centrum utreder för sin del särdrag hos små centrum och servicekoncentrationer samt de förväntningar som gäller dessa objekt. Arbetet identifierar regionala särdrag och deras värden, lyfter fram åskådliggörande exempel på möjligheter samt identifierar sådant utvecklingsarbete som behövs.

I profileringen utreder man hur befolkningsstrukturen förändras och utvecklas i olika objekt. En allmän trend är den åldrande befolkningen; ännu viktigare är det att identifiera utvecklingstrenderna för olika åldersklasser, liksom även konsekvenserna av fritidsboende för efterfrågan på tjänster.

Särskilt turism och dess potential, sevärdheter och evenemang, olika drag av naturnärhet samt kulturmiljöer är centrala teman som lyfts fram. Objektbeskrivningarna innehåller också information om åtgärder och planer för utveckling av regionerna när det gäller hållbar mobilitet, såsom projekt för gång och cykling samt eventuella trafikförsök.

Arbetets metoder

I profileringen jämförs objekt med andra liknande objekt genom att tillämpa samma metod som i utredningen om Nylands centralortsprofiler (2018). Diagrammen på objektskorten beskriver de variabler som profilerar centrum i förhållande till andra motsvarande centrum inom samma områdeskategori. Det har också utarbetats kvalitativa beskrivningar av objekten, vilka har producerats med hjälp av bakgrundsuppgifter från olika kommuner. Diagrammen för objektens profiler utan jämförelse finns i bilaga 3.

Arbetets begränsningar

Arbetet med profilering av små centrum är en början för ett komparativt studium av små centrum. I arbetet har man utvecklat sättet att granska kvalitativa variabler. Detta utvecklingsarbete, såsom identifiering av de centrala kvalitativa variablerna, har dock först påbörjats. Profileringen genererar således inte ett entydigt jämförelseverktyg och möjliggör inte heller omfattande slutsatser. I detta arbete behandlar man inte heller de utredningar, forskningar eller benchmarkobjekt som behandlar potentialen hos de profilerade objekten på ett heltäckande sätt.

Synliggörande av attraktionsfaktorer

Profileringen av små centrum utreder särdrag, utvecklingsutsikter och roller på regional nivå hos de små centrum och servicekoncentrationer som använts i Nylandsplanen. Ett centralt mål är att synliggöra attraktionsfaktorer, värden och potential hos små centrum ur synvinkeln för både fast bosatta och fritidsboende. Ett annat genomsyrande tema är tillgänglighet och en hållbar mobilitet.

I bästa fall möjliggör de små centrum, som erbjuder en fungerande kommunalteknik och viktig när- och basservice för alla åldersklasser, på sitt eget, attraktiva sätt ett hållbart sätt att leva, bo och agera. Genom denna utredning och dess eventuella fortsatta arbete vill vi gå på djupet med att utreda vilka dessa sätt är.

De små centrumens roll i Nyland

Helheten Nylandsplanen är en strategisk plan för områdesanvändning som styr och samordnar behov och funktioner av regional betydelse.

En central del av landskapsplanen har varit att utveckla centrum- och servicenät. Som ett led i detta arbete har man utarbetat utredningen Nylands

centralortsprofiler där man profilerade de största centrumen och fastställde sex olika typer av centrum. I arbetets slutsatser konstaterades bland annat följande:

Urbaniseringsutvecklingen syns i alla centrum. Med tanke på kvantitet och areal har tyngdpunkten för bostadsbyggande flyttats till kommunernas och kyrkbyarnas kärnor, såväl i regioncentrum som i mindre centrum. Kommunerna anser att man i större utsträckning ska betona kvalitet vid planeringen av centrum: "De små centrumen kan lysa just med sin kvalitet." (Nylands centralortsprofiler 2018, 27)

Även om befolkningen i de små centrumen och servicekoncentrationerna enligt landskapsplanen omfattar knappt fyra procent av Nylands folkmängd (cirka 62 500 invånare), har de sina egna viktiga roller i landskapets regionsstruktur. De erbjuder alternativ för valet av boende och livsmiljöer, och bidrar således till sin egen tillväxtpotential.

Tillväxtpotential uppstår också om centrumen och koncentrationerna ligger längs utvecklingskorridorer och deras tillgänglighet utvecklas. En del av potentialen beror för sin del på områdenas etablerade ställning som region- eller områdescentrum när det gäller deras läge eller lokalhistoria. Det väsentliga är att utvecklingen av områdena sker genom deras särdrag.

Systematiskt mot klimatneutralitet

Nyland siktar på att bli klimatneutralt senast 2030. Nyland växer också kraftigt under de kommande årtiondena; befolkningen förutspås öka i största delen av de nyländska kommunerna, även om skillnaderna mellan kommunerna är stora. Den största utmaningen för landskapet är därför att lösa hur man kan möjliggöra ökningen av befolkningen och antalet arbetsplatser på ett så hållbart sätt som möjligt och med beaktande av klimatmålen.

I Nylandsplanens principer framhävs målet om att på ett så hållbart sätt som möjligt styra tillväxten i landskapet så att den stöder sig på den befintliga strukturen och den hållbara mobiliteten. Hållbarhetshelheten förutsätter också att miljöns resurser och attraktionsfaktorer ska beaktas.

Detta innebär att även små centrum har sin egen viktiga roll när det gäller ett regionalt utbud av olika lösningar för boende och livsmiljöer.

Landskapsplanen identifierar olika typer av centrum

I utredningen Nylands centralortsprofiler från år 2018 identifierades sex olika typer av centrum i hela Nyland, vilka är:

1. Rikscentrum: Helsingfors centrum och stadskärna
2. Regioncentrum: Borgå, Hyvinge, Lojo, Ekenäs
3. Stadscentrum: bl.a. Östra centrum, Albergå, Hagalund, Dickursby, Kervo, Träskända, Kyrkslätt
4. Service- och bosättningscentrum: bl.a. Nordsjö, Esboviken, Grankulla, Kivistö, Hyrylä, Klövskog, Nurmijärvi kyrkby, Rajamäki, Nummela
5. Kulturcentrum: bl.a. Hangö, Karis, Lovisa, Fiskars, Mariefors
6. Kommun- eller tätortscentrum: bl.a. Sjundeå, Ingå, Borgnäs, Askola, Pukkila, Mörskom, Lapträsk

I samband med arbetet med landskapsplanen beslutade man att anvisa tre olika typer av centrum i stället för sex kategorier för centrum samt servicekoncentrationer som en fjärde kategori, vilket grundade sig på behoven av att styra sinsemellan enhetliga typer av centrum i den mer strategiska landskapsplanen. I planlösningen anvisas minst ett centrum i varje kommun.

De två viktigaste objektsbeteckningarna i landskapsplanen med tanke på profileringen av små centrum är följande:

- **Objektsbeteckningen Litet centrum** med vilken anges de nuvarande mindre kommuncentrumen och kommunernas sekundärcentrum där det finns bostäder, arbetsplatser och tjänster.
- **Objektsbeteckningen Servicekoncentration** med vilken anges befintliga små tätorter i östra och västra Nyland som är belägna utanför utvecklingszoner för tätortsfunktioner.

Servicekoncentrationerna erbjuder ofta när- eller turismtjänster och mångsidigare möjligheter till boende och arbete. Till servicekoncentrationer kan också förläggas sådana näringar och arbetsplatser som behöver mera utrymme omkring sig och som inte kan förläggas till en tät stadsstruktur.

Nyland med kulturmiljöer

Enligt Nylands förbunds utredning "Missä maat on mainiommat" (2022) finns det cirka trehundra kulturmiljöer av intresse på landskapsnivå och regional nivå i Nyland.

Med kulturmiljöer av intresse på landskapsnivå (bild 3) avses byggda kulturmiljöer och landskapsområden, fornlämningar, landskapssevärdheter och vårdbiotoper. Till de objekt som är värdefulla på landskapsnivå i Nyland hör alla nationellt värdefulla landskapsområden (VAMA) och byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY).

- I landskapsplanen anges med egenskapsbeteckningen **Område som är viktigt med tanke på kulturmiljön eller landskapsvärden** följande: nationellt värdefulla landskapsområden och landskapssevärdheter (statsrådets beslut 1995) och områden, vägar och objekt som hör till den byggda kulturmiljön av riksintresse (RKY 2009) samt kulturmiljöer av intresse på landskapsnivå (Missä maat on mainiommat 2016) samt nationella landskapsvårdsområden (NVL 32 §).

I en del profilbeskrivningar av de centrum som ingår i detta arbete nämns RKY- och VAMA-objekt, men på många ställen finns det inget omnämnande. För att de kulturmiljöer som inventerats på riksnivå skulle kunna beaktas på ett enhetligt sätt finns RKY- och VAMA-objekten listade nedan, och där finns också information om var man hittar tilläggsinformation om objekten.

Nationellt värdefulla objekt

RKY är en inventering utarbetad av Museiverket, och med den avses en inventering av byggda kulturmiljöer enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen i markanvändnings- och bygglagen (MBL).

RKY-objekten ger en mångsidig bild av historien och utvecklingen av de byggda miljöerna i vårt land. Vid planeringen av områdesanvändningen ska man beakta dessa områden så att deras värden tryggas. En hållbar användning av kulturmiljöer sker genom att trygga deras mångfald med avseende på tid och rum – därför är det ytterst viktigt att identifiera områdenas historia, utveckling och nuläge.

Ytterligare information om RKY-objekten finns på adressen www.rky.fi

I listan nedan finns RKY-objekten i de centrum och servicekoncentrationer som omfattas av profileringen med samma namn som de har i Museiverkets inventering (inom parentes det namn som respektive kommun använder):

- Askola: Vakkolan kylä
- Fiskars: Bruksmiljöerna i Pojo
- Ingå: Ingå kyrka och prästgård, Österkullabäckens by- och odlingslandskap, Stora Strandvägen
- Kalajärvi: Snettans-Rödsdogs by- och odlingslandskap
- Karislojo: Kulturlandskapet i Karislojo kyrkby
- Mariefors: Marieforsin ruukki (Kellokosken ruukki) ja Kellokosken sairaala
- Forsby: Forsby bruksområde, Stora Strandvägen
- Lapträsk: Kapellby i Lapträsk, Lapträsk vårdanstalt (Civiltjänstcentralen)
- Lappvik: Skogby masugn och sågområde, Krigshistoriska objekt vid Hangö udd
- Monby: Vakkolan kylä
- Svartå: Svartå bruksområde, Junkarsborg medeltida borgudd och Päsarträskets odlingslandskap
- Mörskom: Mörskom Kyrkbacken
- Nummi: Nummi kyrkby
- Pojo: Skuru järnvägsstation och hamn, Pojo kyrkbacke med omgivning, Bruksmiljöerna i Pojo, Stora Strandvägen
- Rajamäki: Rajamäen tehdasyhdyskunta, kirkko ja rautatieasema
- Sammatti: Elias Lönnrotin Sammatti
- Sjundeå: Sjundby slott, Stora Strandvägen
- Strömfors bruk: Strömfors bruk, Gränsfästningarna vid Kymmene älv, Den historiska miljön vid Abborfors, Stora Strandvägen
- Tenala: Tenala kyrka och prästgård, Stora Strandvägen
- Vichtis kyrkby: Vihdin kirkonkylä ja Vanhalan viljelymaisema, Suontaan viljelymaisema
- Virkby: Virkby kalkverk och samhälle, Stora Strandvägen

RKY-objekten och VAMA-områdena ingår i Nylands förbunds kulturmiljöutredning "Missä maat on mainiommat". Ursprungligen publicerades utredningen år 2012, och den har uppdaterats och kompletterats 2016 och 2022. Utredningen är en del av landskapsplanens bakgrundsmaterial.

De nationellt värdefulla landskapsområdena (VAMA) är en inventering som grundar sig på de riksomfattande målen för områdesanvändningen enligt markanvändnings- och bygglagen. Denna inventering svarar också på målen i Europarådets landskapskonvention.

De nationellt värdefulla landskapsområdena utgörs av de mest representativa kulturlandskapen på riksnivå. Deras värde baserar sig på den mångformiga kulturpåverkade naturen, det vårdade odlingslandskapet och det traditionella byggnadsbeståndet. Läs mer om nationellt värdefulla landskapsområden på webbplatsen ymparisto.fi.

Bild 2. Nationellt värdefulla landskapsområden i Nyland.
 Källa: https://www.ymparisto.fi/download/VAMA_2021_1_Uusimaa_FL_SVEpdf/%7B3FF33523-B84E-4B29-8CA2-0EBEEF2AC272%7D/171054

De nationellt värdefulla landskapsområden i Nyland som omfattas av denna profilering är följande (numreringen motsvarar bild 2):

1. Raseborg: Skärlandets skärgårdskulturlandskap
2. Raseborg: Fiskars och Pojovikens kulturlandskap
3. Ingå, Raseborg: Fagerviks och Snappertuna kulturlandskap
4. Raseborg: Svartådalens odlingslandskap
5. Lojo: Nummenjoki och Pusulanjoki odlingsdal
6. Ingå, Lojo, Sjundeå, Vichtis: Sjundeå och Degerby odlingslandskap
7. Askola, Orimattila, Borgå, Pukkila: Borgå ådal
8. Lapträsk, Lovisa, Mörskom: Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap

Degerby, Ingå.

Fiskars, Raseborg.

- Område för centrumfunktioner, centrum
- Område för centrumfunktioner, litet centrum
- Servicekoncentration
- Område som är viktigt med tanke på kulturmiljön eller landskapsvården
- Område som är viktigt med tanke på kulturmiljön eller landskapsvården

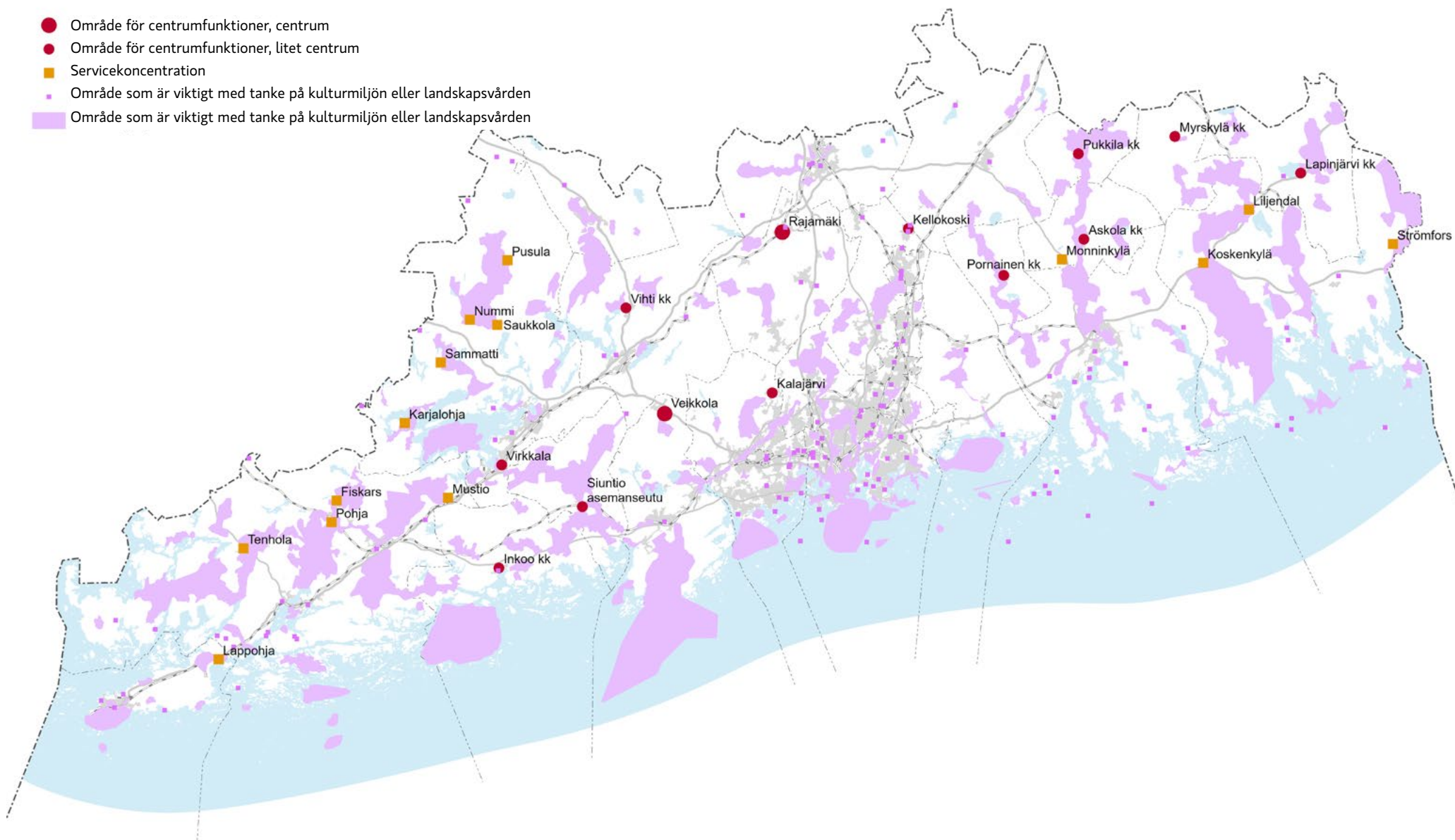

Bild 3. Centrum som ingår i profileringen samt områden som är viktiga med tanke på kulturmiljön eller landskapsvården (Missä maat on mainioimmat 2022).

Nuläge och framtidsutsikter

De objekt som profileras i detta arbete representerar i första hand administrativa centrum i små kommuner, andra sekundärcentrum och servicekoncentrationer. Typiskt för dessa är att deras invånarantal har hållits på relativt samma nivå under de senaste årtiondena. Veikkola och Rajamäki samt Sammatti, Kalajärvi, Mariefors, Sjundeå och Askola, som är små centrum, har ökat sitt invånarantal under åren 2000–2020 med över 30 procent, allt från Sjundeås och Askolas ökning på 31 procent till Veikkolas ökning på 51 procent under de två senaste årtiondena (den beräknade årliga ökningen är cirka 1–2 %). Områden där invånarantalet har minskat är särskilt Lappvik och Strömfors bruk. Det bör dock noteras att en lokal variation av invånarantal kan ske till följd av säsongvariation. Denna variation syns inte i statistiken.

Befolkningsstruktur berättar om tillväxtpotential

När man bedömer hurdan tillväxtpotential ett område har, lägger man fokus på befolkningen i arbetsför ålder. Särskilt gruppen med personer mellan 30 och 49 år representerar en permanent och etablerad tillväxt. I Nyland utgör denna grupp i genomsnitt 28,9 procent av befolkningen. Bland de objekt som profileras i detta arbete överskrider endast Rajamäki, Veikkola och Kalajärvi detta medeltal. En andel på över 25 procent gäller också objekten Mariefors, Tenala, Borgnäs kyrkby, Sjundeå, Sammatti, Askola kyrkby, Forsby, Fiskars och Monby (bild 4).

Antalet yngre åldersgrupper kan dock också spegla den lokala tillväxten. Även om många ungdomar har flyttat bort från sin födelseort, är det möjligt att de återvänder till födelseorten senare. Tjänsterna för barnfamiljer präglar också utvecklingen av dessa objekt.

I genomsnitt är en knapp femtedel (19,5 %) av befolkningen i Nyland under 18-åringar. I cirka hälften av de centrum som studeras i detta arbete är antalet högre än genomsnittet, vilket för sin del indicerar tillväxtpotential i områden som Kalajärvi, Rajamäki, Veikkola, Mariefors och Borgnäs där andelen personer under 18 år är över 25 procent.

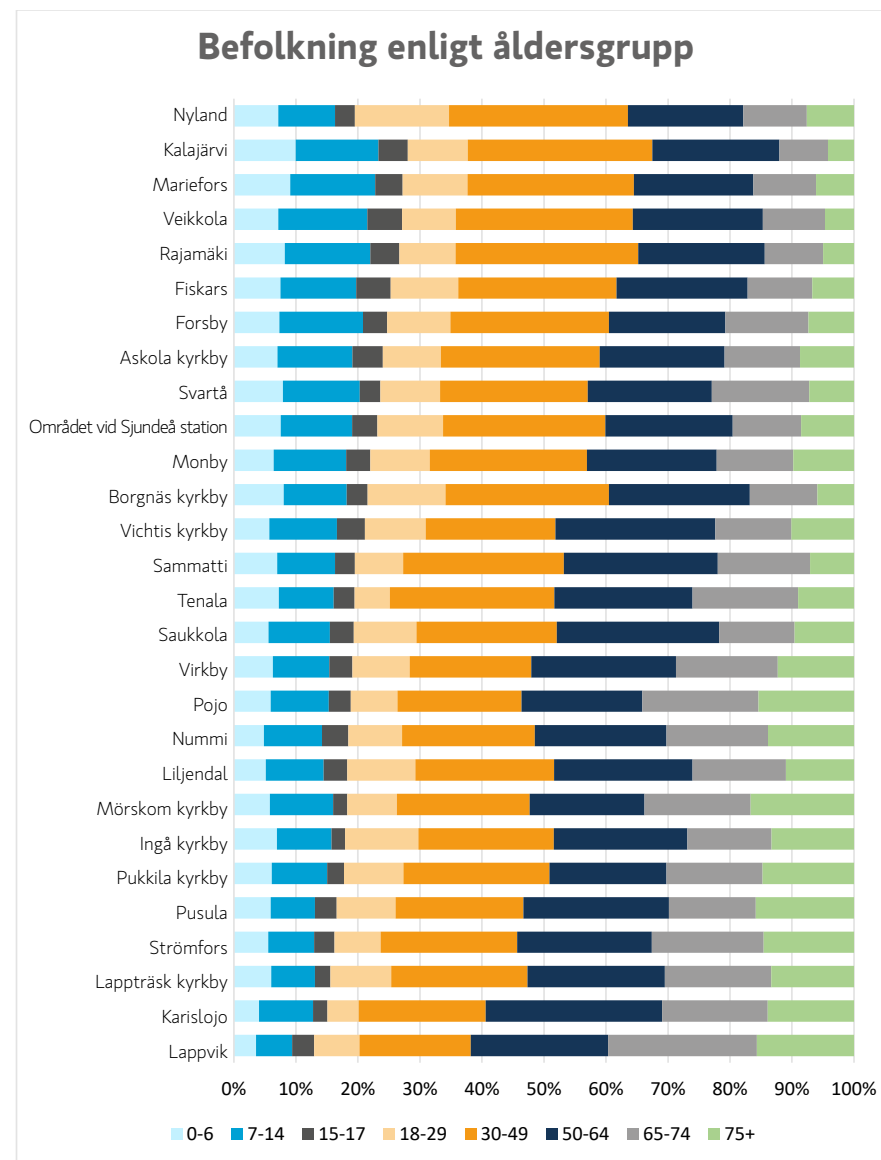

Bild 4. Befolkningens relativa åldersfördelning i objekten enligt uppgifter från år 2020 samt den genomsnittliga fördelningen i hela Nyland.

Monby, området vid Sjundeå station, Sammatti, Askola, Vichtis och Pukkila kyrkbyar samt Forsby, Svartå och Fiskars överskrider också det nyländska genomsnittet när det gäller åldersgrupperna under 18 år (bild 4). De minsta andelarna av åldersgruppen under 18 år finns i följande områden: Lappvik, Strömfors, Nummi, Pojo och Pusula.

I genomsnitt är cirka 18 procent av befolkningen i Nyland över 64-åringar. Detta relationstal överskrider i största delen av de områden som denna profilering gäller. Undantag är Kalajärvi, Mariefors, Veikkola, Rajamäki, Forsby och Borgnäs, och i alla dessa områden understiger andelen över 64-åringar genomsnittet i hela Nyland. Andelen över 64-åringar av befolkningen är den största i Lappvik (39,7 %) och den näst största i Lapträsk och Mörskom kyrkbyar samt i Pojo.

Svenskspråkighet syns och hörs i kustkommuner

Tvåspråkighet som har en stark ställning i vissa kommuner kommer inte fram ur de objektspecifika uppgifter som producerats för detta arbete. Tvåspråkigheten är dock en absolut resurs för många kommuner vid kusten och en faktor som bygger samhörighet och en gemensam kultur. Tvåspråkigheten är den starkaste i Raseborg där 64 % av invånarna är svenskspråkiga, näst starkaste i Ingå (52 %), Hangö (43 %), Lovisa (nästan 40 %), Lapträsk och Sibbo (cirka 29 %), Borgå (drygt 28 %) och Sjundeå (nästan 27 %). Service på det egna modersmålet och till exempel utbudet av språkbadsdaghem och -skolor är exempel på variabler som påverkar boendeval.

Distansarbete erbjuder alternativ för boende

Redan länge har flyttningsrörelsen varit riktad mot huvudstadsregionen och tillväxtcentren. Under år 2020 har denna befolkningsutveckling blivit jämnare: nettoinflyttningen till huvudstadsregionen har minskat avsevärt och ramkommunerna har på motsvarande sätt fått ett inflyttningsöverskott. (Metsäranta et al. 2021.)

Distansarbete och dess ökning i och med coronapandemin i början av 2020-talet har varit ett fenomen som snabbast ändrat vårt beteende och val av boendeort under de senaste åren. Att distansarbetet fått en starkare ställning kan i fortsättningen också styra flyttningsrörelsen till ramkommunerna: andelen personer som jobbar på distans fördubblades i Finland år 2020, och senare har antalet personer som jobbat på distans varit störst i Nylands kommuner. (Metsäranta et al. 2021, Muuttuvat liikkumisen tarpeet 2021.)

"Fritidsboende eller de som jobbar i en fritidsbostad har möjlighet att ansluta sig till ett fibernät som omfattar hela kommunen. Centrumtätorten omfattas av 5G-nätet."

Borgnäs

"Anläggandet av fibernät pågår"
Askola kyrkby

"Kontorshotellet Kalkkipetteri"
Virkby, Lojo

"Kommunen har tillhandahållit avgiftsfria distansarbetsplatser i centrum för alla - efterfrågan har varit jämn och ökande."

Pukkila

"Kommunen har strävat att tillhandahålla arbetslokaler för dem som jobbar på distans"

Ingå

Längden på arbetsresan och dess kostnader påverkar hur lockande distansarbetet är; möjligheter till distansarbete kan locka människor att flytta längre bort till en rymligare bostad, som således är lämpligare för distansarbete, i en boendemiljö som motsvarar de egna boendepreferenserna (Metsäranta et al. 2021).

I Sjundeå gjorde man en utredning om invånarnas synpunkter på utvecklingsbilden för kommunens markanvändning i januari 2022; i enkäten fanns också frågor om distansarbete. Till och med 75 procent av respondenterna (n=393) meddelade att de har jobbat på distans. (Sjundeå 2022.) Det ökade distansarbetet och hur det har blivit en fast del av vardagen kan berätta om en långvarig förändring som kan påverka trafikbehov på ett mer permanent sätt (Metsäranta et al. 2021) och således också boendeval.

Ökande multilokalitet?

När man både arbetar och tillbringar fritid i flera olika platser i stället för en bostadsort och färdas mellan dem, är det fråga om multilokalitet. Fenomenet har ökat till följd av ökningen av distansarbete, pendling och fritid. Också urbanisering, en ökad växelverkan mellan landsbygd och stad samt transport- och kommunikationsteknikens utveckling har bidragit till den ökade multilokaliteten.

Multilokalitet syns på olika sätt i olika regioner. I vissa områden är multilokalitet som är relaterad till fritid dominerande, medan i andra områden är pendling eller distansarbete bland de viktigaste formerna av multilokalitet. Särskilt i södra Finlands stugområden kan befolkningsunderlaget mångfaldigas under semesterperioder. På motsvarande sätt ökar multilokalitet relaterat till distansarbete den så kallade dagbefolkningens mängd med hela 2–4 procent. (Kohti kestävää monipaikkaisuutta 2022.)

Multilokalitet skapar möjligheter men också utmaningar. Fritidsboende är ett fenomen av multilokalitet som i betydande grad minskar invånarantalet

i stora städer särskilt under sommaren. I populära stugregioner kan befolkningmängden öka med till och med över en tredjedel. (Rannanpää et al. 2022.) Detta har inverkan såväl på användningen av tjänster och efterfrågan på dem som på byggande och lokalbehov.

Enligt prognoserna ökar multilokalitet i synnerhet på influensområden för växande stadsregioner i södra Finland. På lokal nivå kan förändringarna vara mycket stora och öka trafiken på ett betydande sätt. Med tanke på en hållbar och klimatsmart multilokalitet är det ökande distansarbetet en betydande möjlighet, men multilokalitet har också negativa klimatkonsekvenser. För att dessa ska kunna minskas, bör man enligt rekommendationerna ge olika intressentgrupper mer information om miljökonsekvenserna och koldioxidavtrycket av ett multilokalt liv samt om åtgärderna för att minska de egna utsläppen. Multilokalitet bör beaktas såväl i planeringen av markanvändning som i bedömningen av hur hållbar konsumtionen är, och man bör utveckla statistikföring och uppföljning bland annat när det gäller energiförbrukning. (Rannanpää et al. 2022.) En separat fråga är hur förändringarna i världssituationen återspeglas i utvecklingen av multilokalitet.

Tjänsterna distanserar sig från plats

Allt fler tjänster digitaliseras, så även närservice. Det är dock inte möjligt att utnyttja de viktigaste närtjänsterna via webben. Sådana är till exempel hälsovård (delvis), dagvård, grundläggande utbildning, undervisning på andra stadiet och bibliotekstjänster.

Genom tjänster är det möjligt att skilja sig från andra, till exempel med hjälp av daghem och skolor med naturtema eller språkbadsdaghem och -skolor. Skolornas inriktning och undervisningsutbud kan för sin del påverka valet av bostadsort och/eller viljan att bo kvar där. I små centrum är det möjligt att framhäva undervisningens ställning som basservice och de mindre skolorna kan skilja sig från större enheter. I små kommuner anser man att individualitet är en faktor som ökar både elevernas och personalens välfärd. (Bernelius

& Huilla 2021; 93.) Skolorna, inklusive deras läge och undervisningsinriktningar, kan således också vara en av de drag- och hållkraftsfaktorer som påverkar boendeval.

I flera kommuner satsar man också på att planera och bygga olika bildnings- och välfärdsbyggnader: under ett och samma tak kan det finnas både dagvård, förskoleundervisning och grundläggande utbildning, kultur-, hälsovårds- och välfärdstjänster samt verksamhet som möjliggör samhörighet producerad av olika instanser – det mest hållbara alternativet är att utnyttja det befintliga byggnadsbeståndet.

Boendevalternativ sökes

En undersökning om boende visar att finländarnas önskemål om boende är både samma och olika. Ett exempel på detta är Boendebarmetern (Asukasbarometri) som är en longitudinell studie som gäller urbana områden, det vill säga tätorter med över 10 000 invånare (genomförd 1998, 2004, 2010 och 2016). Under denna uppföljningsperiod kan man observera en urbanisering av önskemål om boende, dock med betoning på glesare boende: i materialet från år 2016 svarade till och med hälften av respondenterna (49 %) att deras favoritområde att bo i är ett småhusdominerat område. En femtedel (20 %) uppskattade centrumliknande boende, 14 procent uppskattade landsbygdsliknande boende och en knapp tiondedel (8 %) av respondenterna meddelade att de föredrar ett område dominerat av flervåningshus. (Strandell 2017; 90.) Resultaten tyder på att det finns en efterfrågan på många olika bostadsområden också i fortsättningen.

När man granskar bostadsområdenas framtida möjligheter, är det viktigt att notera vilka önskemål om boende det förekommer särskilt hos unga åldersgrupper. I en undersökning som utredde önskemål om boende hos 18–29-åringar konstateras det att höghusboende är vanligast just bland unga vuxna, men drömmarna om egnahemshus är lika vanliga hos denna grupp som hos andra personer i arbetsför ålder. (Aho et al. 2021.)

Mariefors, Tusby

Enligt utredningen skulle knappt hälften av de unga vuxna som bor i Nyland hellre bo i egnahemshus, en dryg fjärdedel i flervåningshus och en knapp femtedel i radhus. Särskilt i svaren av par och barnfamiljer betonas det att man föredrar egnahemsboende, medan höghusboende var populärare hos dem som är i andra livssituationer samt hos dem som talar ett främmande språk som modersmål. Det finns anhängare av både stadslänkande och landsbygdsliknande

boende. Hälften av respondenterna skulle helst vilja bo i en stor stad, medan landsbygdsliknande boende är ett populärare alternativ hos drygt 40 procent av respondenterna. (Aho et al. 2021; 87.)

© Lojjan kaupunki

Virkby, Lojo

Dragningskraft och hållkraft

Undersökningarna om önskemål om boende samt utredningarna på kommunnivå betonar slutligen betydelsen av egenskapshelheter när man bedömer områdenas attraktivitet, det vill säga dragningskraft. Det är inte enbart typen av bostadsområde eller byggnad som avgör boenderelaterade val.

Kriterierna för de boenderelaterade valen omfattar läge, närhet till natur, tjänster, säkerhet, områdets rykte och samhörighet, som är exempel på egenskaper som ser ut olika i olika områden och också i olika tider. De klassificeras också på olika sätt.

När man granskar områdenas dragningskraft kan man tala om hårda och mjuka variabler. Hårda (kvantitativa) variabler är till exempel boendemiljöns vissa egenskaper (såsom täthet, dominerande typ av byggnadsbestånd), självförsörjningsgrad i fråga om arbetsplatser och sysselsättningsmöjligheter, utbildningsmöjligheter, tillgänglighet i fråga om trafiken, serviceutbud samt turismutbud. Mjuka (kvalitativa) variabler är till exempel områdets trivsel och aktiva karaktär, kultur- och fritidstjänster, säkerhet, dess förnybara karaktär, atmosfär och stämning samt personlighet och särskiljbarhet. (Seutukaupunkitutkimus 2022.)

En del av variablerna kan anses höra till båda kategorierna, till exempel kulturtjänster. På motsvarande sätt kan vissa frågor skära flera variabler: möjligheterna att påverka den egna boendemiljön och de olika formerna av samhörighet anknyter till den upplevda säkerheten, områdets aktivitet, atmosfär och karaktär. Till slut är det fråga om tolkningar och helheter.

Vissa kriterier för boenderelaterade val har också en stark dimension som gäller den som är upplevare. Närheten till natur är viktig för många, men det varierar mycket vilken typ av natur upplevs som bäst. Även egna erfarenheter eller till exempel makens eller makans erfarenheter samt boendehistorien påverkar boenderelaterade val och hur man tolkar deras möjligheter.

Om boenderelaterade val träffas på ett sätt i en livssituation (till exempel med betoning på en smidig kollektivtrafik och utbudet på hyresbostäder), kan man i en annan livssituation hamna i en annan boendemiljö, till exempel i ett område som liknar ens barndomslandskap.

I kommuner har man utarbetat granskningar av kommunernas dragnings- och hållkraft på olika nivåer, till vilka hör en undersökning om regionstädernas dragningskraft (Seutukaupunkitutkimus 2022). Lojo, Lovisa och Raseborg var de nyländska städer som deltog i undersökningen. Det intressanta med undersökningen är att intresset för att flytta från stora städer har riktats just till de ovannämnda tre kommunerna i Nyland.

Natur- och kulturmiljöer tilltalar

En faktor som förenar Lojo, Lovisa och Raseborg är närheten till natur. Coronapandemin fick många att fundera på de möjligheter som närmiljön erbjuder när det gäller frågor som tillgång till egen balkong, gård, närparker och större grönområden. Om invånaren i sin vardag uppskattar närheten till grönområden och att det finns utrymme för distansarbete i bostaden, kan boendepreferenserna ha förändrats. Dessutom har forskningsdata om närnaturens hälsoeffekter ökat, vilket för sin del påverkar invånarnas val.

Multilokalt boende kan möjliggöra en kombination av de bästa sidorna av stadsboende och fritidsboende. Detta förutsätter dock att man förflyttar sig mellan olika objekt och ökar behovet av resurser (byggnader, utrustning, uppvärmning osv.). Om en individ vill minimera sitt behov att förflytta sig och sin konsumtion, är det små centrum som kan svara på just dessa boendebehov.

Många av de objekt som profileras i detta arbete för fram alternativ för liv och leverne samt boende: en naturnära, trygg och hälsosam boendemiljö med utsökta utsikter och kulturmiljöer svarar på diversifierade önskemål om boende.

© Antti Koviisto, Flickr

Fiskars, Raseborg

I synnerhet närnaturens hälsoeffekter har väckt uppmärksamhet under de senaste åren. Både barn i lekåldern och äldre får nytta av närnaturens hälsoeffekter. Också befolkningen i arbetsför ålder kan uppskatta gröna boendemiljöer; en grön miljö ökar motståndskraften och hjälper en att återhämta sig från stress. Enligt undersökningar har naturområdena inverkan på både humöret, blodtrycket och halterna av stresshormoner. (bl.a. Jäppinen et al. 2014.)

De finns många hälsorelaterade fördelar som fås genom att röra sig och vistas i naturen. I undersökningar som gäller barn i lekåldern har man identifierat de fördelar som mikroberna från naturmiljöer gett: det har upptäckts att jordbruksmiljöer skyddar mot allergi och astma (bl.a. Haahtela et al. 2017). Psykiskt välmående kan upprätthållas genom att regelbundet vistas i områden för närnatur eller genom att göra naturutflykter i landsbygden. Naturmiljöer skapar välmående för nuvarande och nya invånare men också för turister. (Konu et al. 2017; Jäppinen et al. 2014.)

Mobilitet och tillgänglighet

Under de senaste åren har mobilitet befunnit sig i en omvälvning till följd av förändringar orsakade av coronapandemin. Distansarbetet och smitträds-lan har minskat kollektivtrafikens attraktivitet, vilket har försämrat särskilt busstrafikens servicenivå. Antalet arbetsresor har minskat och toptimmar-na för morgon- och kvällstrafiken omfattar en längre tidsperiod. Dessutom har människornas dagliga resor ökat på fritiden, vilket innebär att objekten och tidpunkterna för resor är mer oregelbundna än tidigare. Dessa föränd-ringar har medfört extra utmaningar för trafikplanering och utveckling av tillgänglighet.

Också i framtiden är det viktigt att utveckla kollektivtrafikens stamlinjer och att hålla dem starka. Stamlinjerna kommer också i framtiden att utgöra grunden för en hållbar mobilitet. Kollektivtrafikens stamlinjer finns ofta utanför de minsta centrumen, vilket medför utmaningar för att använda kollektivtrafik i synnerhet för längre regionala resor och framhäver betydelsen av matartrafiken.

Många av de små centrumen ligger på trafiknätets avlägsna område, vilket innebär att resor till arbete, service och inköp riktar sig till de närmaste större centrumen längs det lägre vägnätet. Detta innebär att underhållet av det lägre vägnätet i små centrum är av betydelse ur tillgänglighetsperspektivet. Vägar som är i dåligt skick förlänger restiderna och äventyrar resornas säkerhet.

I dagens läge finns det ett stort spektrum av olika mobilitetstjänster. För närvarande möjliggör teknologin redan tjänster som fungerar med hjälp av MaaS-konceptet (Mobility as a Service) som baserar sig på en övergripande sammanslagning av mobilitetstjänster. Det största hindret för att dessa tjänster inte har blivit vanligare är nuvarande vanor i anslutning till bilism och det höga kritiska användarantalet – det finns inte många konkurrenskraftiga alternativ. De nuvarande tjänsterna har uppstått endast i stora stadsområden.

När tjänsterna utvecklas kan det dock uppstå nya koncept som fungerar på marknadens villkor även i glesare bebyggda områden. Ett annat alternativ är att kommuner och företag samarbetar och producerar skräddarsydda tjänster för invånarnas behov.

Även cykling har utvecklats mycket under de senaste åren. På marknaden har det kommit effektiva elcyklar som i betydande grad ökar potentialen för resor som görs med cykel. Med elcyklar kan man öka den genomsnittliga längden på resor som görs med cykel och locka nya användargrupper till att cykla.

Ett exempel på projekt som genomförs under detta profileringsarbete är projektet [Smart Countryside Mobility](#), som koordineras av ett innovationskluster för smart mobilitet vid yrkeshögskolan Metropolia. Två städer är föremål för projektet: Raseborg och Högfors. Syftet med projektet är att utveckla tjänster för persontrafik och småskalig varulogistik i Nylands glesbygdsområden samt att förbättra områdenas tillgänglighet och kvaliteten på tjänsterna. Dessutom är målet att främja bildandet av ett ekosystem för mobilitetstjänster, det vill säga att identifiera och utnyttja strukturerna och växelverkan mellan företag, företagare, forskning, offentlig förvaltning och aktörer inom tredje sektorn. Också invånarnas synpunkter har starkt kommit fram under projektet.

I denna rapport för man fram kommunernas försök och utredningar. De case-exempel som finns i slutet av rapporten beskriver de utredningar och planer för hållbar mobilitet som har utarbetats i kommunerna. Det centra-la – och hållbara – med att främja en hållbar mobilitet i små centrum är att man identifierar de metoder för hållbar mobilitet som är mest fungerande i området i fråga och genomför metoderna i rätt skala.

© Marikka Männinen

Laptrask

© Tuula Palaste / Nyländs förbund

Strömfors, Lovisa

Profilering av centrum och objektsbeskrivningar

Arbetets metoder

Som bakgrundsutredning för Nylandsplanen 2050 utarbetade man år 2018 [utredningen Uudenmaan keskusprofilit \(Nylands centralortsprofiler\)](#). Metodmässigt fortsätter denna profilering av små centrum i stor utsträckning enligt samma principer. Utgångspunkten för arbetet är en centrumanalys som Nylands förbund utarbetade i början av år 2017 och de nyländska centrum som identifierades i den analysen. Till denna profilering valdes alla de centrum som inte profilerades i arbetet från år 2018. (Bild 1).

Det geografiska läget för varje centrum som profileras fastställs i [centralnätstuderingen](#), där läget har definierats med hjälp av den demografiska tyngdpunkten genom att tillämpa en utjämning som baserar sig på grannrutorna. Detta innebär att i varje statistisk ruta på 250m*250m i systemet för övervakning av samhällsstrukturen (Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä YKR) har man räknat ihop invånarna i rutan i fråga och de omgivande åtta rutorna. På så sätt åstadkommer man en värdeyta där den överdrivna variationen som orsakas av enskilda rutor elimineras och som bättre avslöjar tyngdpunkterna för det undersökta fenomenet, i detta fall befolkningen.

Den geografiska omfattningen av ett centrum är svårare att definiera än dess placering. Byggnader, invånare och arbetsplatser kan vara belägna i centrum av samma storleksklass på mycket olika sätt, vilket innebär att gränsdrawingen kan motiveras med många olika kriterier. För att centrumens olika former inte skulle orsaka svårigheter för en jämförelse mellan centrumen, beslutade man att använda ett cirkelformat område som är så stort att det åtminstone i de flesta fall inrymmer byggnaderna och bebyggelsen i hela området trots dess form. I detta arbete avses med centrum ett cirkelformat område med en diameter på 6 km, vars medelpunkt ligger i områdets demografiska tyngdpunkt. Då de områden som omfattas av profileringen hade definierats enligt det sätt som beskrivs ovan, var det möjligt att komplettera dem med statistiska uppgifter. Materialet är listat på sidan 53.

Objektskorten har utarbetats för varje objekt som har profilerats. Kärnan i kortet utgörs av ett diamantmönster som visar intensiteten hos de mätbara variablerna för objektet. Alla variabler har skalats från noll till tio. Variablerna är följande:

- Befolkningsmängd
- Antalet arbetsplatser
- Tillgänglighet
- Utbud av offentliga tjänster
- Kommersiella tjänster
- Kvalitetsfaktorer för boende och miljö

Variablerna har beräknats enligt olika områdeskategorier. I varje kategori får den starkaste variabeln värdet 10 och fungerar således som en jämförelsepunkt för beräkningen av värdena för motsvarande variabler i andra centrum. Diagrammet på objektskorten illustrerar således hur variablerna realiserar i varje centrum i förhållande till andra centrum av samma områdestyp.

Befolkningsmängden och antalet arbetsplatser är rätt entydiga variabler. Båda variablerna har fåtts genom att räkna samman uppgifterna från statistikrutorna. Alla sådana statistikrutor vars medelpunkt ligger inom det cirkelformade området runt centrum, som definierats ovan, har räknats med. Det cirkelformade området ligger på en tre kilometers radie från centrum, och därför kan siffrorna som anges här avvika från kommunens egna uppgifter som ofta baserar sig på någon sorts indelning i statistikområden. Befolkningsuppgifterna är från slutet av år 2020 och uppgifterna om arbetsplatser från slutet av år 2018.

Tillgänglighetsuppgifterna baserar sig på en etablerad metod som tillämpats vid beräkningen av zoner enligt den så kallade SAVU-tillgänglighetsanalysen. Metoden beskriver invånarnas mobilitet på resor hemifrån på en vanlig höstvardag så att modellens resultat gäller rutor på 250x250 meter.

Modellen grundar sig på den tillgänglighet som har fastställts av trafiksystemet och markanvändningen och som beskriver möjligheterna och viljan att förflytta sig. Rutornas tillgänglighet avbildas i förhållande till alla andra rutor med beaktande av vilka möjligheter att förflytta sig det finns mellan rutor, behovet av olika funktioner, attraktivitet, avstånd samt val av färd-sätt på resor av olika typer och längder. Tillgänglighet gällande olika färd-sätt har beräknats för rutor ur invånarnas och arbetsplatsernas synvinkel proportionellt på en skala från 0 till 100 (sämst-bäst).

Materialet täcker hela Nyland och baserar sig på uppgifterna från år 2017. Som tillgänglighetsvärde har använts den tillgänglighet som består av samtliga färd-sätt (gång-, cykel- och mopedtrafik, kollektivtrafik, bil) genom att beräkna medeltalet av tillgängligheten från och till en ruta. Ett centrums tillgänglighet fastställdes enligt det högsta ovan definierade tillgänglighets-värdet som finns inom områdets statistikrutor. Detta innebär att hela området med en diameter på 6 km får sitt värde på basis av tillgängligheten hos denna enskilda statistikruta.¹

Variabeln som gäller **offentliga tjänster** har bildats utifrån uppgifter om bildningstjänster samt social- och hälsovårdstjänster som samlats in via en enkät till kommunerna. Dessutom var det också möjligt att utnyttja de rätt omfattande informationsresurser som samlades in i Nyland i samband med den regionförvaltningsreform som bereddes och som föll under Juha Sipiläs regering. Vid beräkningen av variabeln för bildningstjänster beaktades hur

¹ Tillgänglighetsvärdet är medeltalet av tillgänglighetsvärdena hos alla färd-sätt, räknat i två riktningar. Man har beräknat ett medeltal av dem. Varje studerade område med en diameter på 6 km har fått det tillgänglighetsvärde som är den högsta enskilda siffran för området i fråga, som bildats enligt proceduren ovan i arbetets tillgänglighetsdata. Till exempel i Virkby är denna siffra 4,89 och den är den högsta siffran bland objekten i Lojo, men siffran jämförs med centrum av motsvarande typ (s.k. små sekundärcentrum) såsom Kalajärvi. I Monby är tillgänglighetsvärdet för sin del 4,2, det vill säga lite sämre än i Virkby. Monby hör dock till en annan jämförelsegrupp (s.k. servicekoncentrationer) än Virkby, vilket innebär att dess tillgänglighet är på toppnivå i sin egen grupp. Utöver jämförelsegrupperna är utmaningen med metoden också att de tillgänglighetsvärden som förekommer i denna utredning i regel är små (Kalajärvi har det bästa värdet 29,3), vilket innebär att det är utmanande att lyfta fram skillnaderna. Vid en eventuell fortsatt granskning kan man ytterligare bearbeta metoden.

mångsidiga de tillhandahållna tjänsterna är samt antalet verksamhetsställen, dock med betoning på deras mångsidighet. Det s.k. vitsordet för social- och hälsovårdstjänsterna baserade sig enbart på tjänsternas mångsidighet.

Variabeln för **kommersiella tjänster** baserar sig också på uppgifter som fåtts från kommunerna, men vid sidan av dessa uppgifter har man använt sig av uppgifter om kommersiella tjänster som fåtts via tjänsten Liiteri. Variabeln bildades på basis av typen av affärer (baserad på näringsgrensindelningen 2008) och antalet affärer samt på basis av antalet restaurang- och inkvarteringstjänster. Vid beräkningen av variabeln betonades betydelsen av dagligvaruhandel mer än betydelsen av de övriga affärerna.

Kriteriet för **kvalitetsfaktorer för boende och miljö** bildades av delfaktorer som genom diskussionerna tolkades vara en central del av en högklassig miljö. Denna variabel som beskriver kvalitetsfaktorerna var den mest komplicerade variabeln att bilda; orsaken till detta är att det ofta är mycket utmanande att mäta kvalitativa frågor i numerisk form. De kvalitativa frågorna består också ofta av flera delfaktorer, och det är utmanande att identifiera alla dessa delfaktorer, för att inte tala om att få tillräckligt med data om dem. I detta arbete var man tvungen att göra valet av de delfaktorer som tillämpas utifrån något begränsade uppgifter. Utöver delfaktorerna som beskriver de kvalitetsegenskaper som valts för detta arbete finns det även andra nyckeltal, men det skulle behövas ett omfattande fortsatt arbete för att göra en täckande utredning av dessa nyckeltal. I detta profileringsarbete var de delfaktorer som beskriver kvaliteten följande:

- **Antalet sommarstugor** anses återspegla miljöns trivsamtal samt antalet stränder.
- I detta arbete tolkas en relativt hög andel **flervånings-, rad- och loftgångshus** av bostadsbyggnadsbeståndet vara en del av en högklassig boendemiljö. I små centrum är majoriteten av bostadsbyggnader småhus. Då kan de flervånings-, rad- och loftgångshus som ligger inom

samma område erbjuda möjlighet för boende som lämpar sig för olika livsskeden och livssituationer och möjliggör således livscykelboende.

- **Andelen vatten** av områdets areal har tolkats som en positiv faktor med tanke på kvaliteten: närheten till strand höjer fastigheternas värde. I verkligheten kan längden på strandlinjen inte direkt härledas från vattenarealen, utan detta påverkas också bland annat av hur enhetligt vattenområdet är. I denna utredning har man dock hållit sig till uppgifterna om vattenareal.
- **Utbudet av idrottsanläggningar och platser för hobbyverksamhet** är en viktig del av en högklassig (boende)miljö. I det första skedet plockade man ut uppgifterna om idrottsanläggningar ur Jyväskylän universitets LIPAS-databas. Uppgifterna ur denna databas är dock mycket bristfälliga. Uppgifterna har kompletterats manuellt genom att söka information på kommunernas webbplatser och studera flygbilder samt med uppgifter som fått från enkäten till kommunerna.
- **Miljöns landskapliga värden och naturvärden** beaktades genom att räkna ihop arealerna av de rekreativsområden, naturskyddsområden och landskapsområden som anvisats i landskapsplanen samt Natura 2000-områdena. Jo mer det finns sådan areal i området, desto bättre är kvaliteten på miljön.

Till slut satte man varje delfaktor på en skala från noll till tio och beräknade sedan ett medelvärde för dem, som beskriver kvaliteten på boende och miljön i respektive centrum.

En analys som baserar sig på geografiska datamängder bildar en betydande del av profileringsarbetet. Det finns dock många fenomen och frågor som inte kan studeras eller bedömas på ett meningsfullt sätt med hjälp av analyser av geodata. Därför innehåller varje objektskort en beskrivning i textform av varje centrum. Beskrivningarna baserar sig på de svar som kommunerna gett i enkäten om profilering av centrum.

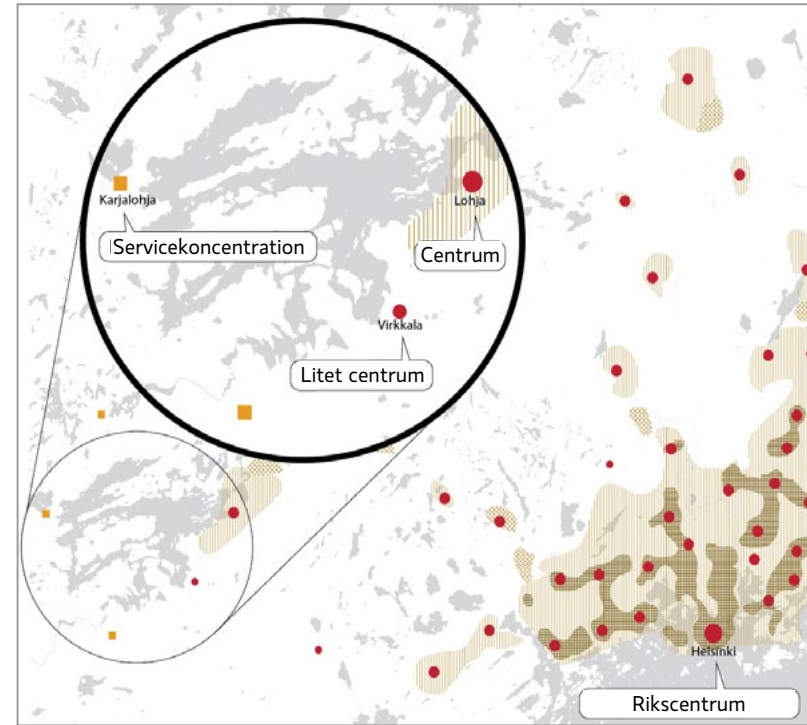

Bild 5. Olika typer av centrum i exempelområdet.

Profilerade objekt per kategori

Små centrum (kommunernas administrativa centrum):

- Askola kyrkby
- Ingå kyrkby
- Lappträsk kyrkby
- Mörskom kyrkby
- Borgnäs kyrkby
- Pukkila kyrkby
- Området vid Sjundeå station

Små sekundärcentrum (koncentrationer för boende, arbetsplatser och tjänster, icke-administrativt centrum):

- Esbo: Kalajärvi
- Tusby: Mariefors
- Vichtis: Vichtis kyrkby
- Lojo: Virkby

Servicekoncentrationer (små tätorter för boende, arbetsplatser samt när- och turisttjänster utanför Helsingforsregionen):

- Askola: Monby
- Hangö: Lappvik
- Lojo: Karislojo, Nummi, Pusula, Sammatti, Saukkola
- Lovisa: Forsby, Liljendal, Strömfors
- Raseborg: Fiskars, Svartå, Pojo, Tenala

Centrum (som hittills varit oprofilerade; mångsidigt med boende, arbetsplatser samt offentliga och privata tjänster. Centrumen kan nås med kollektivtrafik ganska bra):

- Nurmijärvi: Rajamäki
- Kyrkslätt: Veikkola

Observationer om namn

Vi har strävat efter att använda så exakta och etablerade namn som möjligt på de objekt som profileringen gäller. Om objektets etablerade namn är detsamma som namnet på en befintlig kommun, har objektet försetts med ordet "kyrkby". Sådana namn är till exempel Ingå kyrkby och Mörskom kyrkby. Ett objekt som ingår i profileringen, eller ett område som åtminstone delvis hör till objektet, kan också ha ett gammalt bynamn som används mer sällan, till exempel Kirveskoski när det gäller Borgnäs kyrkby, Sävträsk i Liljendal eller Vakkola kring Askola kyrkby. I denna utredning har vi använt

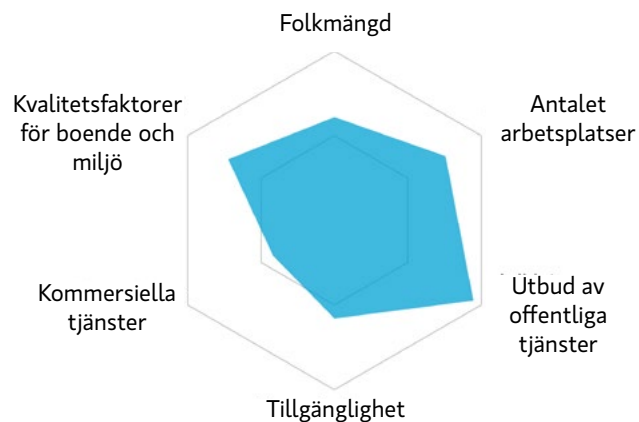
Strömfors, Lovisa

de namn som enligt vår uppskattning är vanligast använda i dagens läge. För de objekt som uppstått kring bruk har vi använt brukets etablerade namn, till exempel Fiskars.

Områdeskategorier vid profilering av centrum

De centrum som studeras i arbetet anvisas som små centrum och servicekoncentrationer i Nylandsplanens tre etappplansplaner. I etappplansplanerna för Helsingforsregionen, västra Nyland och östra Nyland anvisas 11 små centrum och 14 servicekoncentrationer i totalt 26 kommuner.

Små centrum och servicekoncentrationer har indelats i tre kategorier som jämförs sinsemellan: kommuncentrum, andra kommunala sekundärcentrum samt servicekoncentrationer. Utredningen omfattar även Veikkola och Rajamäki som anvisats som centrum i landskapsplanen och som inte ingick i den tidigare profileringen som gällde Nylands större centrum.

Profileringsdiagrammet beskriver hur variablerna förverkligas i förhållande till andra centrum inom samma områdeskategori. Det starkaste centrumet med tanke på den egenskap som behandlas får värdet 10 och det används som jämförelsepunkt för beräkning av procentandelarna för de övriga centrumen.

Kommuncentrum

Till exempel kyrkbyar eller centrum i små kommuner i regionens landsbygdsområden, som också är administrativa centrum.

Andra kommunala sekundärcentrum

Kyrkbyar eller centrum eller motsvarande tätorter i små kommuner i regionens landsbygdsområden, icke-administrativa centrum.

Servicekoncentrationer

Små tätorter för boende, arbetsplatser samt när- och turisttjänster utanför Helsingforsregionen.

Veikkola och Rajamäki

Mångsidigt med boende, arbetsplatser samt offentliga och privata tjänster. Centrumen kan lätt nås med kollektivtrafik.

Bilder (uppifrån och ned): Sjundeå (© Sjundeå kommun), Mariefors (© Mariikka Manninen), Strömfors, Lovisa (© Mariikka Manninen), Veikkola (© Kyrksläotts kommun, planläggning och trafiksystemstjänster).

Variabler för profilering av små centrum

Kvalitetsfaktorer för boende och miljö

Variabeln beskriver kvaliteten på centrumets boendemiljö.

Material:

Antalet sommarstugor, andelen flervånings-, rad- och loftgångshus av bostadsbyggnadsbeståndet (Liiteri), andelen vatten av arealen (Lantmäteriverket), idrottsanläggningar och platser för hobbyverksamhet (LIPAS-databas, kommunenkät, flygbilder, kommunernas webbplatser), arealerna av Natura 2000-områdena samt av de rekreativsområden, naturskyddsområden och landskapsområden som anvisas i landskapsplanen (Nylandsplanen 2050)

Folkmängd

Variabeln beskriver centrumets roll som en koncentration för boende.

Material:

Befolkning i rutor på 250m*250m (Liiteri)

Antalet arbetsplatser

Variabeln beskriver centrumets roll som en koncentration för arbetsplatser.

Material:

Arbetsplatser i rutor på 250m*250m (Liiteri)

Kommersiella tjänster

Variabeln beskriver centrumets roll som en kommersiell koncentration.

Material:

Uppgifter som samlats in via en enkät från kommunerna och uppgifter från tjänsten Liiteri om antalet affärer i rutor på 250m*250m och enligt verksamhetsområde

Tillgänglighet

Variabeln beskriver centrumets tillgänglighet ur synvinkeln för olika färdmedel.

Material:

Värdet på centrumets mest tillgängliga ruta (ett medelvärde för befolkningens och arbetsplatsernas tillgänglighet till fots, med cykel, med kollektivtrafik och med bil) enligt SAVU-materialet

Utbud av offentliga tjänster

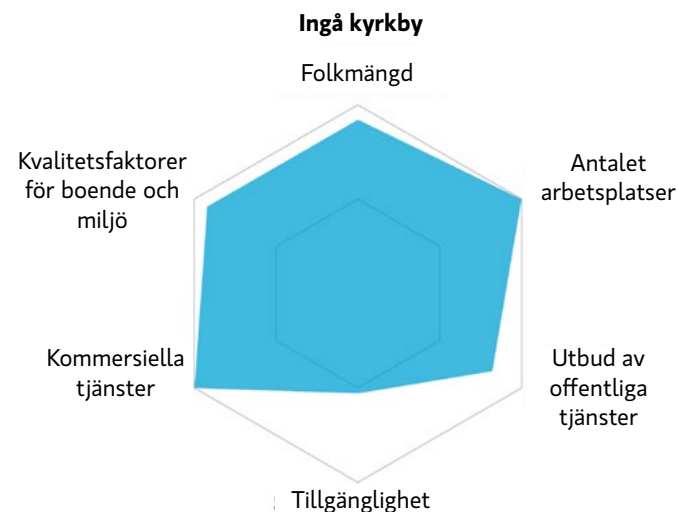
Variabeln beskriver centrumets utbud av social- och hälsovårdstjänster och bildningstjänster.

Material:

Uppgifter som samlats in via en enkät från kommunerna, uppgifter som samlats in via kommunernas webbplatser, informationslager om verksamhetsställen för social- och hälsovården som samlats in i samband med beredningen av regionförvaltningsreformen i Nyland

Profilering: objektskort

Kategori 1: Små centrum

Askola tillhandahåller tjänster för alla åldrar

Askola kyrkby erbjuder landsbygdsliknande boende i närheten av städer, för tillfället för drygt 1 500 invånare. Askola har haft den starkaste befolkningstillväxten särskilt i åldersgruppen 15–64 år under åren 2000–2010. Andelen personer i åldern över 64 år har ökat jämnt under åren 1990–2020, från 12 procent till 20 procent.

I Askola finns det utrymme att andas och leva ett tryggt liv, även när befolkningen ökar, för i kyrkbyn finns det kommunala tjänster, ett bibliotek och kultur, en hälsostation, omsorgstjänster vid servicecentret Mäntyrinte, en högstadieskola samt daghem. Basservicen kompletteras av många evenemang och sevärdheter, såsom Borgå å, samt evenemang som ordnas av biblioteket och församlingen samt många evenemang i Askola-arena.

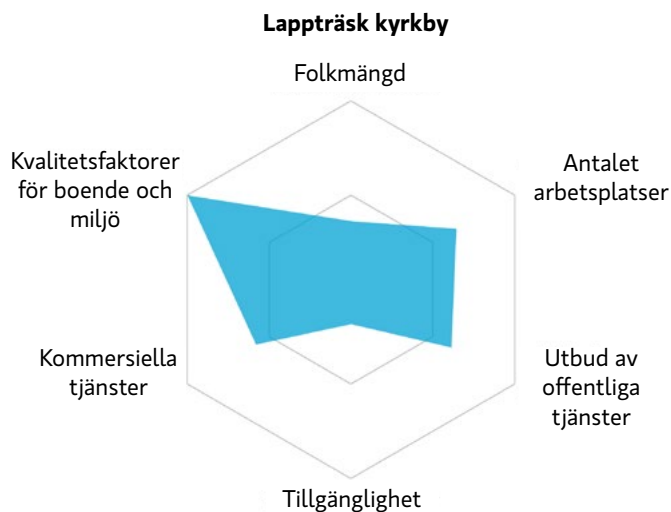
Distansarbete görs i hem som ofta är egnahemshus – det finns utrymme för att både arbeta och leva. Distansarbetet har också haft en tydlig inverkan på den lokala matvaruaffärens försäljning som har ökat. Betydelsen av fritidsinvånare är ringa. Man satsar på en lokal, hållbar mobilitet: leder för gång-, cykel- och mopedtrafik förbättras och några nya byggs årligen.

Ingå kyrkby är havsnära och betjänande

I kommunens kärna som utvecklas finns en koncentration av småbåtshamn, värdefull kulturmiljö, lättillgänglig närservice och den tätaste bebyggelsen. Det finns cirka 2 400 invånare. Andelen personer över 64 år har ökat med en femtedel till 30 procent under åren 2010–2020. I området planläggs ny bebyggelse och ett nytt skolcentrum har färdigställts, vilket kan vända trenden för hur åldersstrukturen förändras. Speciellt på sommaren lockar gästbåtshamnen många besökare. Kommunen har strävat efter att tillhandahålla arbetslokaler för dem som arbetar på distans.

Centrumområdet kännetecknas av dess havsnära karaktär samt evenemang, bl.a. Musik vid havet-festivalen, Ingådagen (torg- och evenemangsdag) och Ingå antikdag. Det finns mycket att se och uppleva, bl.a. Ingå medeltida gråstenskyrka, Galleria Karaija, Ingås hembygdsmuseum Gammelgården, militärmuseet Kanonerna vid Torp, Muminparken samt gästbåtshamnen och badstranden Björkudden.

I kyrkbyn finns det också de bästa förbindelserna, och man satsar också på att utveckla dessa förbindelser; kommunen ordnar kollektivtrafik från kommuncentrumet till byar, skolskjutsar har öppnats för öppen kollektivtrafik, försöket Ingåket (Inkyyti) ordnades på sommaren 2022 och på somrarna finns det kollektivtrafik till Barösund (till skärgården) med både buss och båt. Ingås plan för främjande av gång och cykling färdigställdes år 2022.

Landsbygdslandskap och sjöutsikter i Lapträsk kyrkby

Lapträsk kyrkby är kommunens administrativa centrum samt kommunens största by. Den gamla, traditionella kyrkbyns styrkor hänger ihop med kvaliteten på boende och miljön.

Områdets invånarantal har i olika tider varit under och över 1 000 invånare under de senaste årtiondena. Utsikterna för hur befolkningen kommer att utvecklas betraktas som måttliga, dock man har som mål en liten tillväxt och således en vändning i de senaste årens utveckling. Andelen personer över 64 år har ökat från en femtedel till 30 procent under tidsperioden 2000–2020; åldersgrupperna 15–64 år har minskat mest under åren 2010–2020.

De kommersiella tjänster som ligger i kyrkbyn skiljer sig på ett positivt sätt: i centrum finns en dagligvaruaffär, utrymmeskrävande handel och specialvaruhandel. När det gäller offentliga tjänster finns det ett bibliotek, ett daghem och två lågstadieskolor i Lapträsk.

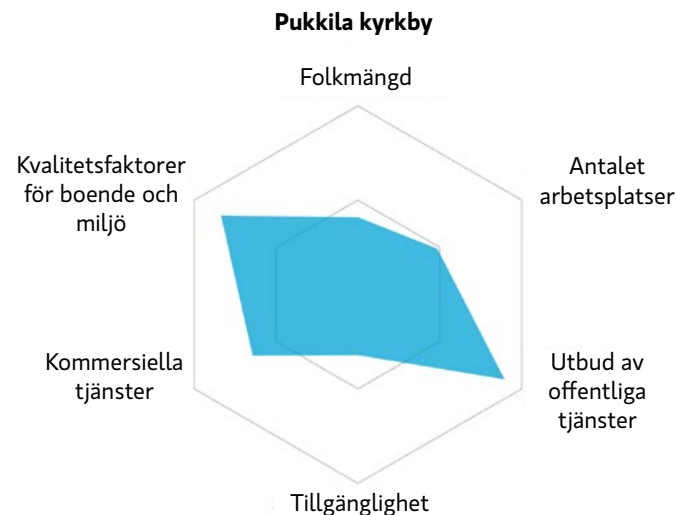
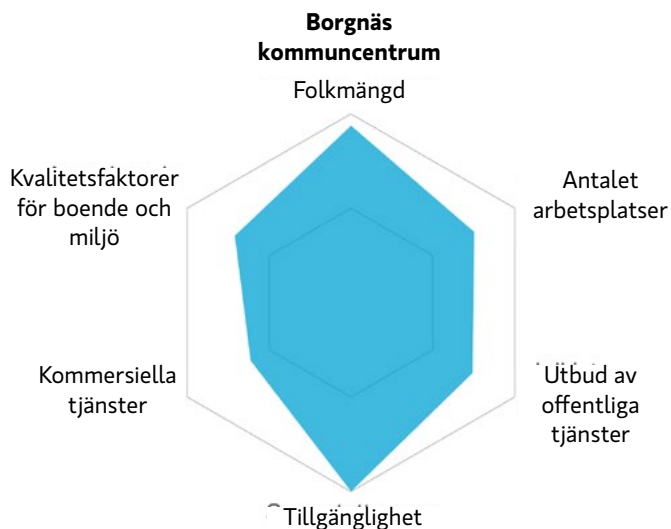
I slutet av år 2022 ordnade Lapträsk kommun en idéävling för kompletteringsbyggande i kyrkbyns centrum. Målet är att åstadkomma utgångspunkter för bymiljön, landskapet, trafiken och verksamheten för att stödja utvecklingen av livskraft och boende, samtidigt som man beaktar den byggda kulturmiljön av riksintresse.

Mörskoms mångsidiga landskap fascinerar

Femton sjöars Mörskom som ligger på den östnyländska sjöplatån fascinerar både permanenta invånare och fritidsboende. Antalet permanenta invånare i Mörskoms kommuncentrum är drygt 1 000, men under sommarsäsongen ökar kommunens invånarantal med hela 600 personer, vilket också återspeglar sig på den säsongsbetonade efterfrågan på tjänster. Invånarantalet har varit något oförändrat under åren 1990–2020. Också i Mörskom har andelen personer över 64 år ökat under hela granskningsperioden, och nu är den 34 %. Mörskom har som vision att vara Finlands första Vardagstrygga Kommun (se bilaga 1).

Områdets attraktioner är Mörskoms gamla tall, det kulturhistoriskt värdefulla området vid Mörskoms kyrka, strandrutten, Mörskoms många sjöar, Mörskoms evakuerade apotek, Lasse Viréns träningsterräng, "Lasses stig" och staty, Syväjärvi badstrand, hembygdsmuseet och skidspåren på vintern. Bland evenemangen kan man särskilt nämna sommaröppningen. Bland de intressanta företagen finns träskofabriken Tallan puukenkätthdas, som är den enda träskofabriken i Europa, samt Myrskylän Savus läckra rökta fisk direkt från fabriksbutiken.

Servicetrafik mellan bycentrum och tätorten ordnas två gånger i veckan, likaså kollektivtrafik inom pendlingsområdet. I riktningar mot Orimattila och Lahtis behöver kollektivtrafiken förbättras enligt kommunen. Gång- och cykeltrafik finns inom tätorten där det finns goda förutsättningar för gång- och cykeltrafiken. Ett försök med samåkning har också genomförts.

Aktivt liv i Borgnäs

Borgnäs kommuncentrum möjliggör närheten till natur, ett aktivt liv och många attraktioner för alla, såsom Borgnäs stenkyrka och bymuseum samt evenemang, t.ex. vårkarnevalen och olika sommartorgevenemang samt sommar-teatern. Kommunen erbjuder också motionsmöjligheter för alla genom olika motionsformer.

I kommuncentrumet bor knappt 2 400 invånare. Den starkaste ökningen av invånarantal gällde åldersgruppen för personer i arbetsför ålder under åren 1990–2020. Åldersgruppen för personer under 15 år har minskat mest under åren 2010–2020. Andelen personer över 64 år har ökat en aning och är 17 %.

I kommunen stöder man distansarbete bland annat genom ett 5G-nät som täcker den centrala tätorten. Fritidsboende eller de som jobbar i fritidsbostäder har möjlighet att ansluta sig till ett fiberoptiskt nät som täcker hela kommunen.

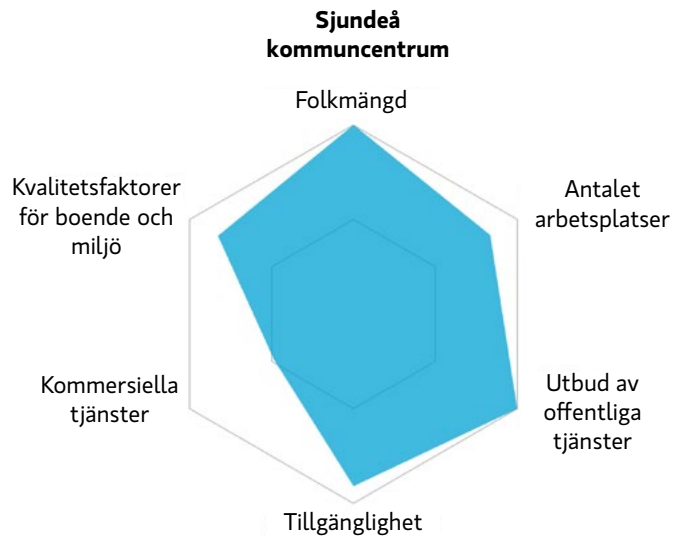
Målet för Borgnäs kommuns utredning om hållbar mobilitet, som är under beredning, är att förbättra kommuninvånarnas förutsättningar att förflytta sig med hjälp av service- trafik och utreda behovet av bland annat laddningsmöjligheter för el- och hybridbilar.

Avslappnad kyrkby med samhörighetskänsla i Pukkila

Här är samhörighetskänslan stark. Aktiva organisationer och idrottsföreningar med sina evenemang berikar vardagen och festen. Vi har en kärleksfull atmosfär där hela byn uppfostrar.

Utvecklingen i Pukkila kyrkby med drygt 1 000 invånare har varit stabil, jämfört med många andra centrum. Andelen personer i arbetsför ålder (15–64 år) har hållit sig kring 60 procent; andelen personer över 64 år är 22 procent (2020).

Det ökade distansarbetet är en betydande faktor och möjlighet att få ett nytt invånarunderlag och öka den tid de fritidsboende spenderar i området. Kommunen har ordnat avgiftsfria lokaler för distansarbete för alla! Efterfrågan på lokalerna har varit jämn och växande. I kyrkbyn finns konstgalleriet Koivulinna, hembygds-museet, skiftande utställningar i välfärdscentret Onni, Japanska trädgården vid Onnis café, den historiska mejeristranden med byggnader, Naarkoskis naturområde, sommar-teatern, Cruising-evenemanget samt människensveckans (Kuutamoviikko) olika evenemang varje augusti. Dessutom finns gamla prästgårdens gård med evenemang samt Onni-torgevenemang på sommarlördagar. I centrum får cruising-evenemanget (Kuutamoviikko), den populära sommar-teatern och olika konserter fart på landskapens folk. I centrum finns det många olika evenemang varje vecka (som erbjuds av kommunen, olika organisationer, församlingen). Allt finns på gångavstånd, omgivet av den vackra naturen.

Sjundeås trumfkort är kulturlandskap och HRT

Sjundeå kommuncentrum litar på en kraftig tillväxt. Målet för utvecklingsbilden för kommunens markanvändning 2040 är att antalet invånare ökar till 10 000 i centrumområdet. Centrumområdet är ett växande område, för närvarande är antalet invånare drygt 2 500. Under granskningsperioden 1990–2020 har andelen personer över 64 år av befolkningen ökat från sju procent till en femtedel; andelen personer i arbetsför ålder är 60 % (2020).

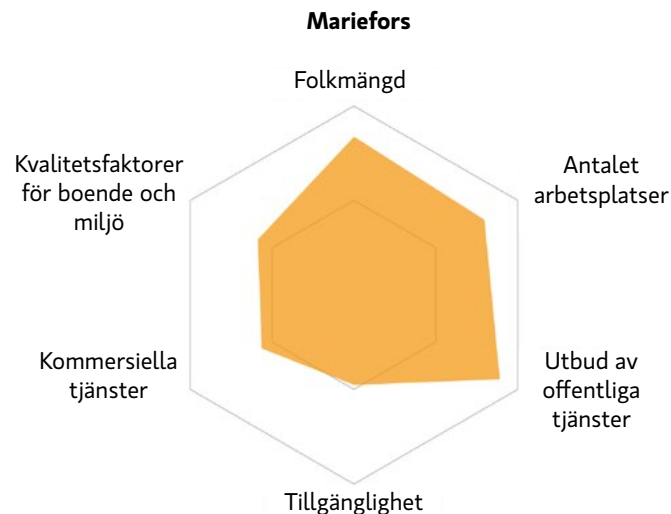
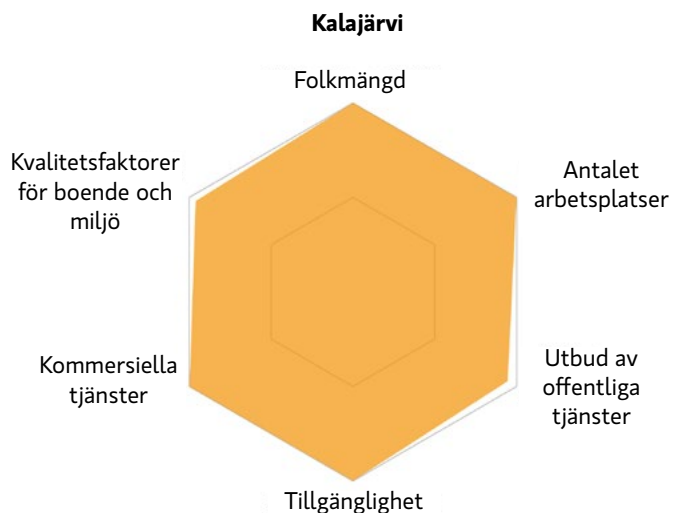
I kommuncentrumet har Bildningscampuset Sjundeå hjärta nyligen blivit färdigt, och utöver lokalerna för grundläggande utbildning (årskurserna 1–9 på finska och årskurserna 1–6 på svenska) erbjuder bildningscampuset också lokaler för förskoleundervisning, bibliotek, rådgivning och ungdomskafé. I kommuncentrumet finns också bland annat en hälsovårdscentral, daghem och handel. Evenemang och upplevelser erbjuds av kulturhuset Fanjunkars med många möjligheter, där Aleksis Kivi har bott, handbollsturneringen Sjundeå Cup samt Sjundeådagen som ordnas varje höst. I närheten av centrum finns både slott och upplevelsetjänster.

Sjundeå

Områdets läge i närheten av huvudstadsregionen ger nya möjligheter. Av de sysselsatta i Sjundeå jobbar 75 procent utanför kommunen. Enligt kommuninvånarenkäten som genomfördes i januari 2022 har distansarbetet i betydande grad minskat behovet att förflytta sig. Majoriteten av dem som besvarade enkäten har jobbat på distans hemifrån. Sjundeå är en HRT-kommun, och kommunen har som mål att öka antalet tågturer och möjliggöra flexibla byten mellan färdmedel.

Kategori 2: Små centrum, kommunens sekundärcentrum

Kalajärvi i Esbo – bymässigt boende i stad

Kalajärvi är ett lokalt centrum i Esbo på långt avstånd från nätverksstaden av större centrum och i detta avseende det enda lilla centrumet i Esbo som ligger separat från de övriga centrumen. I Esbos strategi nämns Kalajärvi som ett lokalt centrum och det växer kraftigt: det nuvarande invånarantalet i Kalajärvis kärnområde är cirka 2 700, och inom en radie på tre kilometer drygt 7 300 invånare; i generalplanen studerar man en betydande ökning av invånarantalet.

Karakteristiskt för området är dess närhet till natur, småhusområden samt ett tydligt och begränsat "bycentrum" med centraliserade närtjänster. I närheten finns Tremanskärrs naturskyddsområde samt rekreationsområdena vid Luk herrgård. Kalajärvi-dagen ordnas varje år.

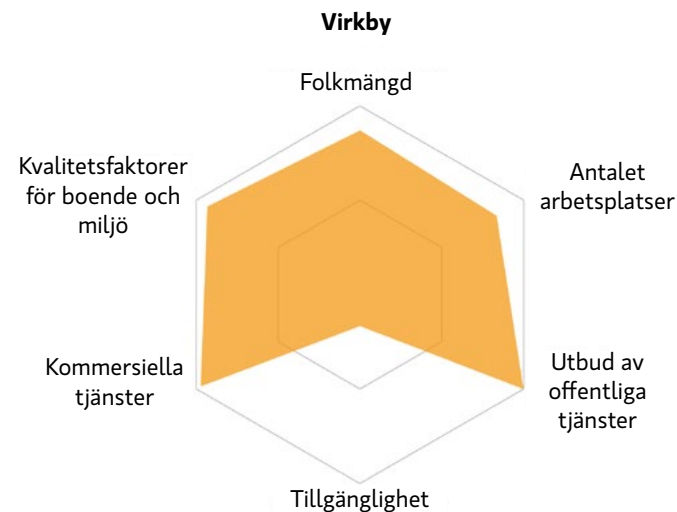
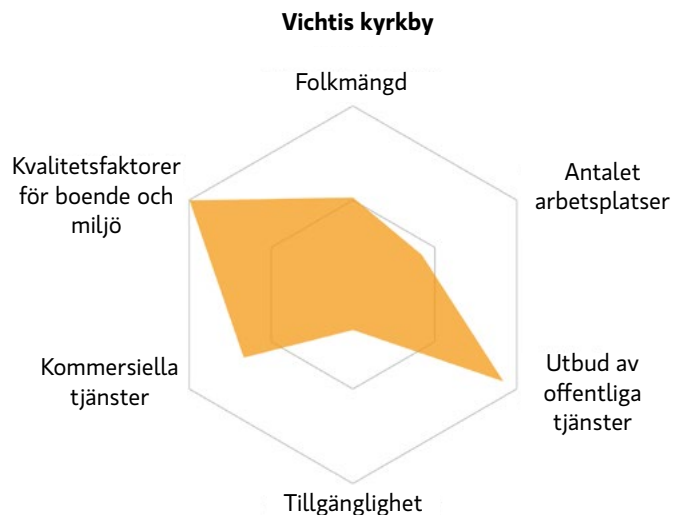
I den nya generalplanen utvecklas en kollektivtrafikkorridor från Kalajärvi via Viskärr till Esbos övriga centrum, vilket skulle stärka dess roll i kommunstrukturen och som ett centrum för hållbar mobilitet. I Kalajärvi planeras en ny sträckning för kollektivtrafikens stomförbindelse och cykelrutter mot de övriga centrumen i Esbo. Vichtisvägen utvecklas till en kvalitetskorridor för hållbar mobilitet mot Helsingfors i NTM-centralens arbete. Planstommen för Kalajärvi färdigställs på våren 2023. I arbetet "En stadsby en kvart bort" betonas mer sällsynta bostadstyper och närheten till natur.

I Mariefors är tolerans och historia alltid närvarande

Toleransen som kommit i arv från det robusta bruket och det psykiatriska sjukhuset är grejen med Mariefors i Tusby. Absoluta attraktionsfaktorer är dess byliknande karaktär och närheten till större städer. Detta inverkar också på invånarantalet. År 2020 var antalet invånare drygt 6 100, och trenden har varit växande. Endast förändringstrenden för de yngre åldersklasserna (0–14 år) har varit sjunkande (granskningsperioden 2010–2020).

Mariefors bruk är det bruk som ligger närmast huvudstadsregionen. Det är ett speciellt rese-mål och har mycket potential uttryckligen för dagsutflykter. Det händer mycket i Mariefors: den årliga julmarknaden vid bruket och konstens natt, som ordnades för första gången år 2022, picknickkonserten, Kello-båtregattan, cykelevenemanget samt musikevenemanget Cherifest. Mariefors kyrka är en vacker byggnad från 1800-talet och den underbara dansbanan Männistöns tanssilava har verksamhet på somrarna. Museet för det psykiatriska sjukhuset är öppet året runt. Byggnaderna och gården vid det gamla psykiatriska sjukhuset är en sevärdhet i sig. Ödet av de tomma sjukhusfastigheterna har också en stor inverkan på byns fortsättning.

I Mariefors färdigställs en omfattande vägrenovering före slutet av år 2022 som i betydande grad förbättrar gång-, cykel- och mopedtrafiken. I kommunikationen betonas närheten till två järnvägsstationer och uppmuntras till att färdas med tåg.

Vichtis kyrkby och den gamla kyrkbyns anda

Vichtis kyrkby är Vichtis gamla kommuncentrum som har en viktig roll mellan det mer stadslignande Nummela och landsbygden. Många närliggande byar stöder sig funktionellt på kyrkbyn, särskilt efter att det nya skolcentret öppnades år 2019. Invånarantalet i kyrkbyn är knappt 3 800.

Vichtis kyrkby har bevarat andan av den fina gamla kyrkbyn i den värdefulla kulturmiljön. Numera är kyrkbyn känd bland annat för sin sommarteatr, omfattande tjänster och sitt konsthush.

Kyrkbyn är också i utveckling: för närvarande byggs campus- och näridrottsplatser, och det utarbetas en parkplan för strandområdet. Målet är en ännu mer lockande, trivsamma och mer funktionell kyrkby, med beaktande av dess kulturhistoria.

Den strategiska generalplanen för Vichtis drar upp riktlinjerna för kyrkbyns hållbara tillgänglighet: i centrumområdet anvisas beteckningar för en kvalitetskorrridor för kollektivtrafik mot Nummela samt en kollektivtrafikskorrridor mot Högfors. Det finns också ett förbindelsebehov till Gamla Björneborgsvägen. I planen anvisas också lokala och regionala cykelförbindelser. I följd inrättade man också en cykelled med guidning i kyrkbyn.

Virkbys industriella arv är synligt

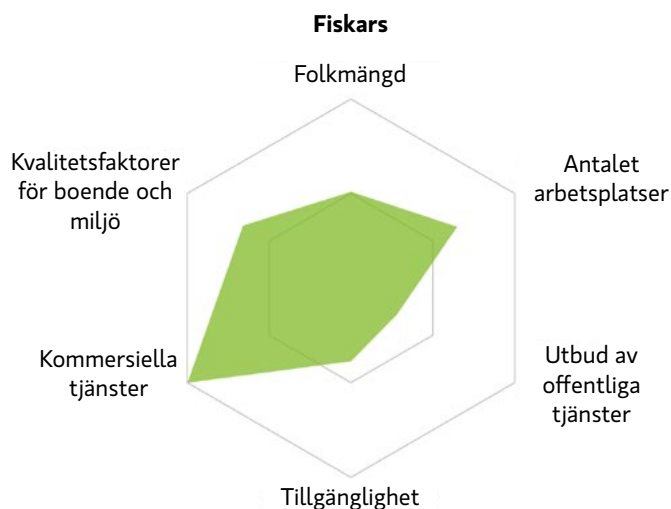
I Lojos sekundärcentrum Virkby är bebyggelsen tätare än i de övriga centrumen i Lojo. Det finns drygt 6 400 invånare. Invånarantalet har sjunkit en aning, men det avviker knappast från situationen för år 2000. Granskat enligt åldersklasserna har endast åldersklassen för personer över 64 år ökat under granskningsperioden 1990–2020.

I närområdet ligger ett stort antal fritidsbostäder, vilket innebär att invånarantalet varierar en aning under olika säsonger. Virkby är beläget tätt intill Lojos bandstadstort – om det saknas tjänster i Virkby, så kompletteras utbudet av andra närliggande servicekoncentrationer och centrum.

I Virkby är områdets industriella historia kraftigt närvarande. Sevärigheter och upplevelser erbjuder bland annat Petter Forsströms park, den byggda miljön kring "Kalk-Petters" gamla fabrik, Hasseluddens lund, kulturhuset Kässäntalo med sina utställningar och evenemang samt restaurangflotten Kaljaasi på sommaren. I området ordnas också idrottsevenemang och Virkby-dagarna.

Trafiken blir smidigare tack vare en kvalitetskorrridor för cykling. Mellan Virkby och Lojo centrum går det flera bussturer åtminstone på vardagar; flera av dessa bussturer trafikerar ända till Helsingfors, en del också i motsatt riktning, till och med ända till Salo.

Kategori 3: Servicekoncentrationer

Fiskars är en koncentration för kreativa lantliga stadsbor

Fiskars i Raseborg lockar lantliga stadsbor från huvudstadsregionen samt internationell verksamhet och turism. Det finns drygt 1 000 fast bosatta invånare, och det har inte förekommit några betydande förändringar i åldersgrupperna – andelen personer över 64 år bland de fast bosatta invånarna har dock stigit till 26 procent från 17 procent under tidsperioden 1990–2020. Fiskars är sannolikt ett växande område som präglas av en stor säsongvariation. Över 150 000 turister besöker området varje år. Distansarbete har en stor betydelse både för de fast bosatta invånarna och de fritidsboende.

Utbudet av tjänster och evenemang är mycket aktivt och omfattande, och det finns flera sevärdheter. Den mest kända sevärdheten är Fiskars Bruk som grundades år 1649 och som i dag är känt som ett center för finländsk konst och formgivning. Där finns lokaler för över 30 butiker och verkstäder. Utöver områdets många olika caféer, restauranger, butiker och andra tjänster finns det också evenemang året runt.

Fiskars har en mycket viktig roll i kommunens centrumnätverk. Området har sina egna starka karaktärsdrag som påverkas av både den fysiska miljön, historien och invånarna och andra aktörer.

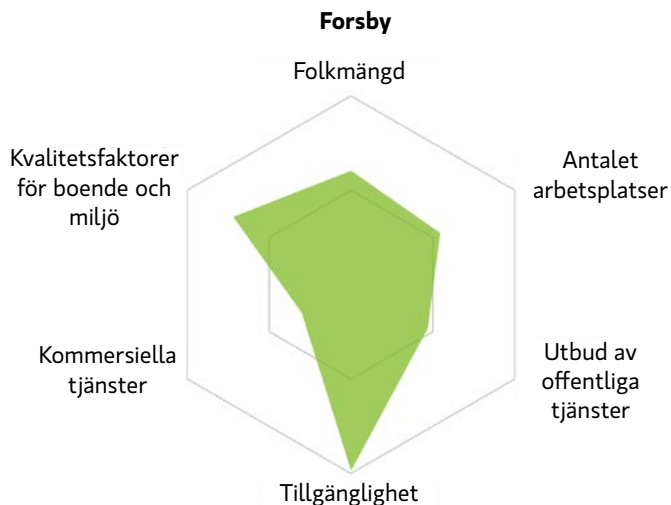

Karislojo med sommarstugor och kulturlandskap

Karislojo i Lojo är ett tidigare centrum för en liten kommun, och dess invånarantal har länge hållit sig på en ganska oförändrad nivå, knappt 800 invånare. Befolkningstoppen var kring början av 2000-talet, även om den relativa andelen personer i arbetsför ålder har börjat minska något först efter år 2010 och är nu 56 procent. Andelen personer över 64 år har vuxit kraftigast under åren 2010–2020. I området finns ett betydande stort antal fritidsbostäder. Allmänt sett är betydelsen av distansarbete och fritidsboende positiv för området.

Karislojo är en av de byggda kulturmiljöerna av riksintresse (RKY). Värdet på kyrkbyns kulturlandskap baserar sig på dess landskapsmässigt exceptionella läge och byggnadsbestånd. Kyrkbyns sevärdheter är den gamla kyrkan och utsiktarna från kyrkan. Upplevelser är bl.a. Lohja Spa och Unkan baari samt små musikevenemang, såsom Koivu ja tähti. I Karislojo ordnas också Puujärvidagarna i juli.

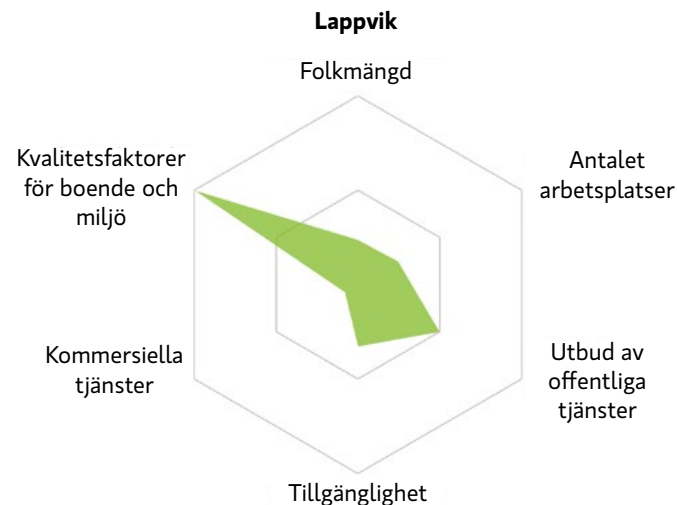
Lojo stad har grundat en arbetsgrupp för kollektivtrafik för att utreda hur kollektivtrafiken kan utvecklas. För närvarande finns det ett hyfsat utbud av kollektivtrafik till Lojo centrum. En led för gång-, cykel- och mopedtrafik går längs med centrumets huvudled.

Forsby är ett livligt regionalt centrum

Forsby i Lovisa är ett regioncentrum med drygt 1 200 invånare som också har en regional roll. Antalet personer i arbetsför ålder steg kraftigt under åren 1990–2010, senare har antalet dock sjunkit en aning. Andelen personer i arbetsför ålder av befolkningen är 65 procent och andelen personer över 64 år är 17 procent (2020). Befolkningen i Forsby är i huvudsak permanent och distansarbetet ökar områdets betydelse. Områdets utbud av basservice omfattar bl.a. en butik, ett daghem och en lågstadieskola. Områdets sevärdheter är bland annat Forsby bruksmiljö med forslandskap, som är en del av de byggda kulturmiljöerna av riksintresse (RKY), och Agricola-sällskapet i Pernå rf:s museum.

Områdets läge i närheten av Helsingfors och Borgå medför goda trafikförbindelser. Man har utarbetat och godkänt ett utvecklingsprogram för gång och cykling i Lovisa. I utvecklingsprogrammet identifieras Forsby som en byaktig livsmiljö där målet är en smidig besöksstrafik i vardagen och en trygg trafikmiljö (Lovisa 2021). Man fäster uppmärksamhet vid en trygg besöksstrafik och rekreation. Det finns kollektivtrafik under skolornas öppettider. I utvecklingsprogrammet för gång och cykling i Lovisa anvisas cykeltrafikens huvudled mellan centrumtätorten i Lovisa och Forsby, som främjar förhållandena för cykling.

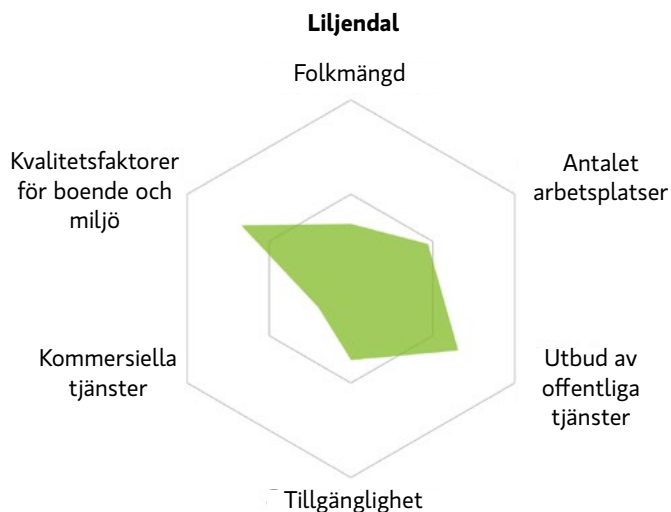

Lappvik – en pittoresk miljö för boende och verksamhet i utveckling

Lappvik i Hangö ligger halvvägs mellan Ekenäs och Hangö stadskärna. Boende- och verksamhetsmiljön i Lappvik kan beskrivas med orden trivsamt, lugnt och pittoreskt. I detta område med cirka 500 invånare finns säsongvariation i någon grad och även distansarbete har en stor betydelse och en eventuell inverkan på hur invånarstrukturen utvecklas. Ända till år 2020 har andelen personer i arbetsför ålder sjunkit kraftigt: under åren 1990 och 2000 var andelen 75 %, år 2020 var andelen personer i arbetsför ålder av områdets invånare 51 procent och andelen personer över 65 år var 40 procent.

Detta område med knappt 500 invånare erbjuder unika naturvärden och rekreationsbruk, till exempel Lappvikdagarna, Frontmuseet och de otroligt fina sanddynerna och sandstranden. Elektrifieringen av Hangöbanan pågår och avsikten är att tåget stannar i Lappvik också i fortsättningen. Det planeras till exempel placering av hyrcyklar också i Lappvik, vilket skulle öka transportmöjligheterna.

Området utvecklas också som ett område för arbetsplatser: I SSAB:s fastighet inleds ny företagsverksamhet och annan verksamhet och man satsar också på att utveckla Koverhar hamn. Området har en väsentlig roll i kommunens centrumnätverk och är av regional betydelse. Utvecklingsutsikterna är rätt bra och en ökning av invånarantalet förutspås.

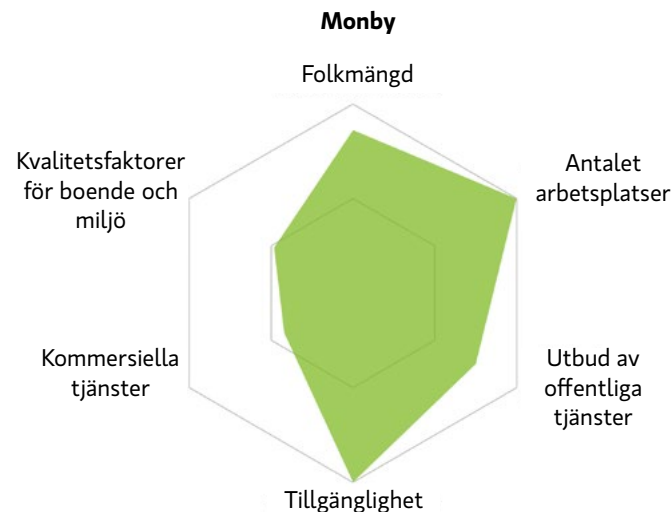

Liljendal är en livlig by i lantlig miljö

Liljendal i Lovisa är ett litet kommunalt regioncentrum med cirka 700 invånare, där befolkningen i huvudsak är permanent och utvecklingsutsikterna är jämna. Antalet personer i arbetsför ålder ökade i synnerhet under åren 2000–2010, senare har endast antalet personer över 64 år ökat en aning (andelen var 27 % år 2020). Fritidsbebyggelsen kring Hopom träsk orsakar säsongvariation i invånarantalet. Distansarbetet ökar också områdets betydelse.

Liljendal har en stark samhörighetskänsla. Områdets basservice omfattar bl.a. en butik, ett daghem och en lågstadieskola. Områdets sevärdheter är bland annat Liljendals kyrka och Liljendals hembygdsmuseum, och Liljendaldagarna är ett populärt evenemang.

Det är tryggt att röra sig och bo i Liljendal. I utvecklingsprogrammet för gång och cykling i Lovisa (Lovisa 2021) identifieras Liljendal som en byaktig miljö, där målet är en smidig besöksstrafik i vardagen och trygg trafikmiljö. I programmet anvisas en regional cykelled mellan Lovisa centrumtätort och Liljendal, som främjar förhållanden för cykeltrafik.

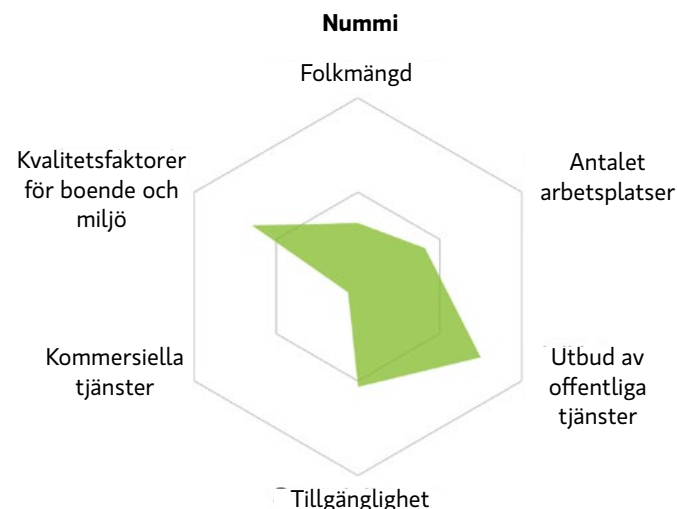
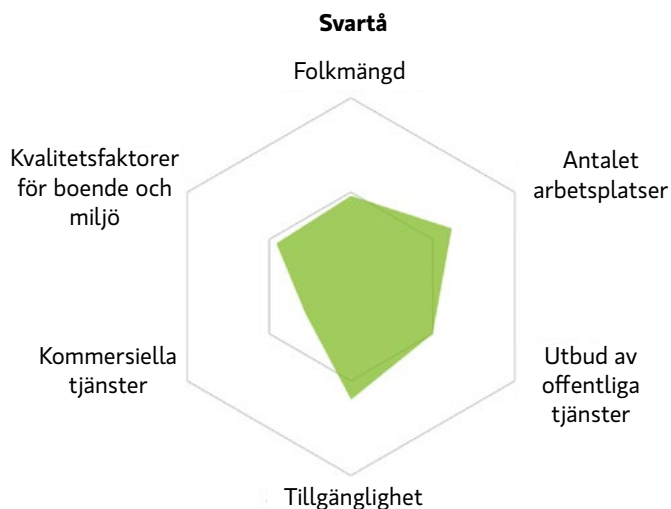

Monby kompletterar utbudet i Askola

Monby i Askola är kommunens andra huvudtätort. Invånarantalet på drygt 1700 är en aning större än i kyrkbyn. Under granskningsperioden 1990–2010 har speciellt antalet personer i arbetsför ålder (15–64 år) ökat, men antalet har börjat minska under det senaste decenniet. Antalet personer under 15 år har hållit sig något oförändrat, och deras andel var 21 procent under åren 2000–2020.

I Monby finns affärscentrets tjänster, lågstadieskola, daghem, gymnasium samt möjligheter till yrkesstudier. Basservicen kompletteras av många evenemang och sevärdheter. Monby erbjuder också evenemang på sommartorget och i byhuset.

På Askola kommuns område finns det rikligt med olika tjänster som gäller byggande och fastighetsservice. Dessa stöder åretruntboende på orten och möjligheter att flytta dit. Inom tätorterna håller man på att bygga ett fiberoptiskt nät och privata hem har möjlighet att ansluta sig till nätet. Det fiberoptiska nätet ska installeras också i de bostäder som ägs av kommunen. Distansarbete görs i hem som ofta är egnahemshus – det finns utrymme för att både arbeta och leva.

Svartå är känt för sitt slott

I Svartå i Raseborg har det funnits bebyggelse redan från stenåldern. I dag bor det knappt 1 000 invånare i Svartå; området präglas av en relativt stor andel personer i arbetsför ålder, 63 procent år 1990 och 62 procent år 2020, då andelen personer över 64 år var en dryg femtedel (22 %). Det har inte funnits stora variationer i invånarantalet under de gångna årtiondena, inte heller stora säsongvariationer.

Svartå är en regional servicekoncentration av måttlig betydelse. Invånarna betjänas av ett daghem, en lågstadieskola, ett bibliotek och en rådgivning. Där finns också sevärdheter och upplevelser: Svartå Slott med omgivning och åmiljö, slottets inkvarterings- och restaurangtjänster, Finlands första järnbruk Svartå Bruk samt Korpuddens bergområde och dess mångsidiga naturtyper. Det lönar sig att de som är intresserade av teater bekantar sig med Svartå Slotts sommar-teater (Mustion Linnan kesäteatteri) samt Svartås ambulande dockteater Taiga-Matto.

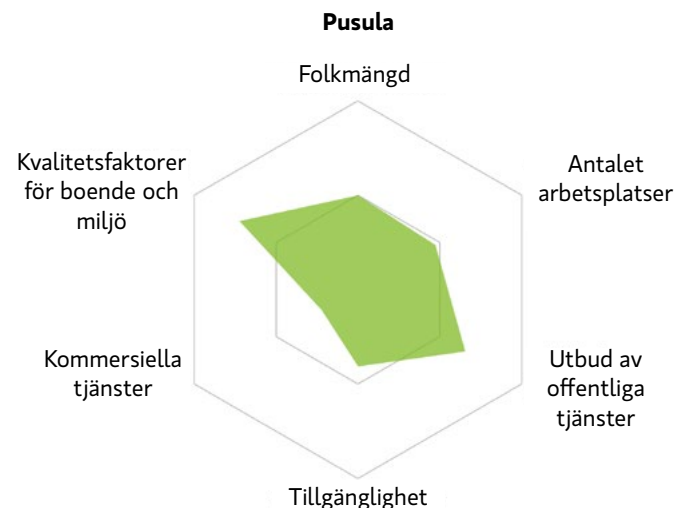
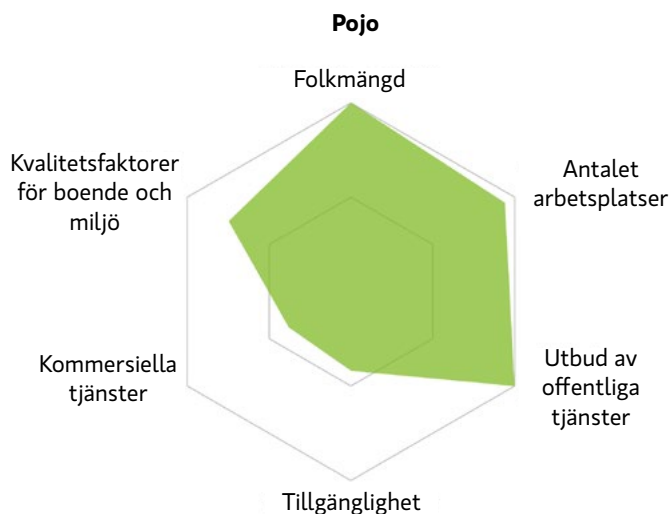
Bussarna går från Svartå till Lojo och vidare till Helsingfors samt med begränsade turer också till Salo och till exempel Fiskars och Ekenäs.

Nummi öppnar landskap, också mot historien

Nummi och Saukkola bildar tillsammans ett centrum. Invånarantalet i centrumets kärna nådde sin topp år 2010; i dag finns det knappt 700 invånare i Nummi. Andelen personer över 64 år har varit exceptionellt jämn, den relativa andelen har varierat mellan 26 och 30 procent. På motsvarande sätt har andelen yngre åldersgrupper sjunkit under tidsperioden 1990–2000, stigit en aning under åren 2000–2010, men vänt klart nedåt under granskningsperioden 2010–2020. Andelen personer i arbetsför ålder är 56 procent av befolkningen (2020).

Nummis kyrkby har bevarat sitt gamla, värdefulla byggnadsbestånd och utseende väl: det finns bostadshus och kommunala byggnader för centrumfunktioner allt från 1700-talet till 1900-talet. Sevärdheter är bland annat den 200 år gamla gråstenskyrkan, Saarema-trädgården, Nummis museum, traktormuseet och bryggeriet Paloaseman panimo. Musikevenemanget Omenapuun varjossa har blivit populär. Nummi är en del av det nationellt värdefulla landskapsområdet Nummenjoki och Pusulanjoki odlingsdal.

Mellan Saukkola och Nummi går en led för gång-, cykel- och mopedtrafik. Det finns ett hyfsat kollektivtrafikutbud mot huvudstadsregionen (18 bussturer per dag). Det finns sju turer per dag till Lojo centrum.

Pojo – historia och golf

Pojo i Raseborg är en historisk kyrkby och en gammal central järnhamn som betjänade bruken i närområdena. I dag bor cirka 2 300 invånare i området; andelen personer i arbetsför ålder har sjunkit särskilt under åren 2010–2020, från 60 procent till 54 procent. Andelen personer över 64 år är 33 procent (2020). Även om det inte finns någon stor säsongvariation i invånarantalet, präglas området av den växande golfturismen och besökarna som kommit till området tack vare golfturismen.

Pojoområdet är av måttlig betydelse med tanke på centrum, och de fritidsboende spelar en stor roll, också när det gäller serviceutbudet. Fungerande distansförbindelser och distansarbete är en viktig möjlighet för både fritidsboende och permanenta invånare.

Sevärdheter i Pojo är Pojo kyrka, Skarpkulla museum och Kasbergets grav från bronsåldern. Aktiviteter erbjuds av områdets två golfbanor, pisterna i Påminne samt idrottsinstitutet Kisakeskus, utöver inkvartering.

Alla bycentrum har en mycket viktig roll i kommunens centrumnätverk. Varje by har sina egna starka karaktärsdrag som påverkas av både den fysiska miljön, historien och invånarna.

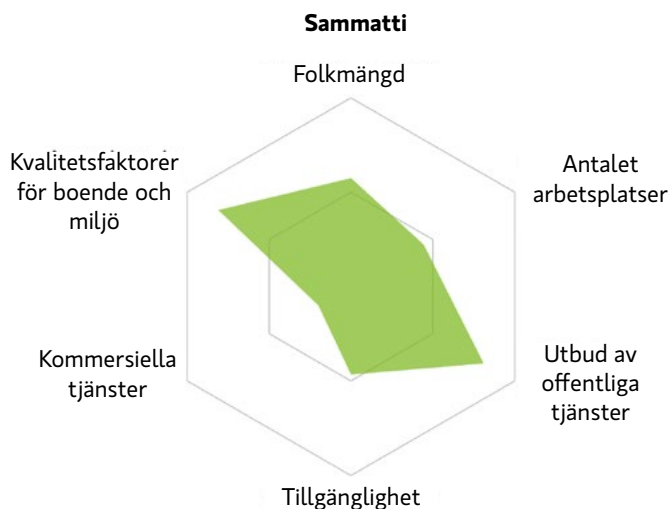
Pusula är en livlig kyrkby för skogsfolk

Pusula, som ligger norr om Lojo centrum, är också känt med namnet Metsäkansa (skogsfolk). Pusula kommun sammanslogs år 1981 med Nummi kommun, och den nya kommunen Nummi-Pusula slogs samman med Lojo stad år 2013. Under årtiondenas lopp har invånarantalet hållit sig kring 1 000 invånare; invånarantalet nådde sin topp år 2015. I området finns det dock mycket fritidsboende, vilket innebär att invånarantalet kan vara mycket större under semesterperioder.

Granskat enligt åldersgrupp har antalet personer över 64 år och deras relativa andel ökat; år 1990 var andelen personer som inte längre är i arbetsför ålder 19 procent av invånarna och år 2020 var andelen 30 procent. Den arbetsföra befolkningen ökade ännu under åren 1990–2000, men senare har andelen arbetsför befolkning börjat minska och är nu 57 procent.

I Pusula finns bybutikscentret Pikku-Omena, en träkyrka, Pusulas museum och kvarnen Töllin mylly.

En led för gång-, cykel- och mopedtrafik går längs med centrumets huvudled. Från Pusula till Saukkola går tio bussturer per dag och sex turer till Lojo centrum.

Sammatti – en by för litteratur och högkultur

Sammatti i Lojo är ett litet före detta kommuncentrum där invånarantalet är växande: det finns nästan 1 200 invånare (år 2020); under granskningsperioden 2000–2010 ökade invånarantalet i åldersgruppen för personer under 65 år i betydande grad, och den största tillväxten under 2010–2020 har skett i antalet personer över 64 år, vars relativa andel var 23 procent år 2020 och andelen arbetsför befolkning var 57 procent.

I och med fritidsboende finns det också relativt mycket säsongvariation i området. Det finns nästan 100 fritidsbostäder i bycentrumet och drygt 1 000 i dess närområden, vilket innebär att betydelsen av fritidsinvånare kan vara stor. Om fritidsbostäderna är vinterbonade, kan distansarbetet medföra även en ökning av antalet åretruntboende.

Litteraturen och kulturen syns starkt i Sammatti: Paikkari torp och sommartheater, Johannes Lohilampis museum, Lammi hemman, Eeva Joenpelto's författarhem samt Sammatti träkyrka. Det finns många evenemang, såsom sommartorget, Sampo-festen, Sammattis sjödagar samt Eeva Joenpelto's författardagar.

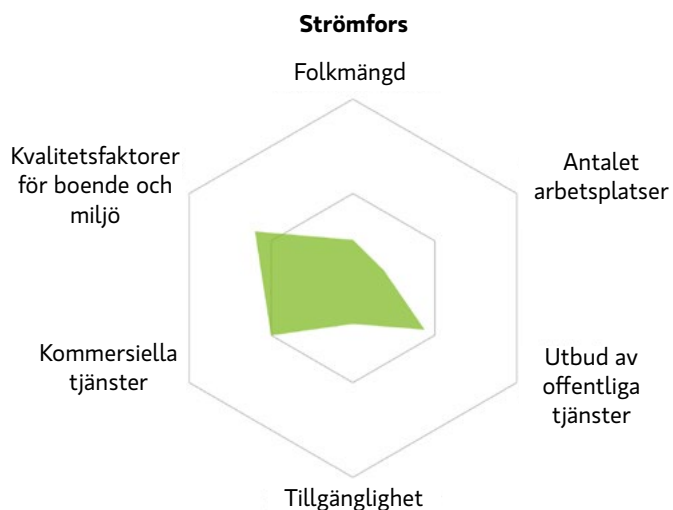
En led för gång-, cykel- och mopedtrafik går längs med centrumets huvudled. Det finns ett hyfsat kollektivtrafikutbud till Lojo centrum (20 bussturer per dag).

Saukkolas läge fascinerar

Saukkola i Lojo bildar ett centrum tillsammans med Nummi. Saukkola har knappt 1 300 invånare, och antalet har hållit sig på en något oförändrad nivå under de senaste 20 åren. Invånarantalet i centrumets kärna nådde sin topp år 2010 fram till vilket den arbetsföra befolkningen ökade i jämn takt. Enligt uppgifterna från år 2020 är andelen arbetsför befolkning 63 procent och andelen personer över 64 år 22 procent. Det finns inte mycket fritidsbebyggelse i området.

I Saukkola är det möjligt att bekanta sig med mejerimuseet, Hyrsylän mutka och turistgården Myllyniemi. Bland tjänsterna finns bl.a. ett bibliotek, en låg- och högstadieskola samt två daghem. I området finns också daglig- och specialvaruhandel. Saukkola är en regional arbetsplatskoncentration.

Saukkolas läge förklarar områdets hållkraft – det ligger vid en landskapsrutt mellan Åbo och Helsingfors. Mellan Saukkola och Nummi går en led för gång-, cykel- och mopedtrafik. Det finns ett hyfsat kollektivtrafikutbud mot huvudstadsregionen, 18 bussturer per dag. Det går elva turer per dag till Lojo centrum.

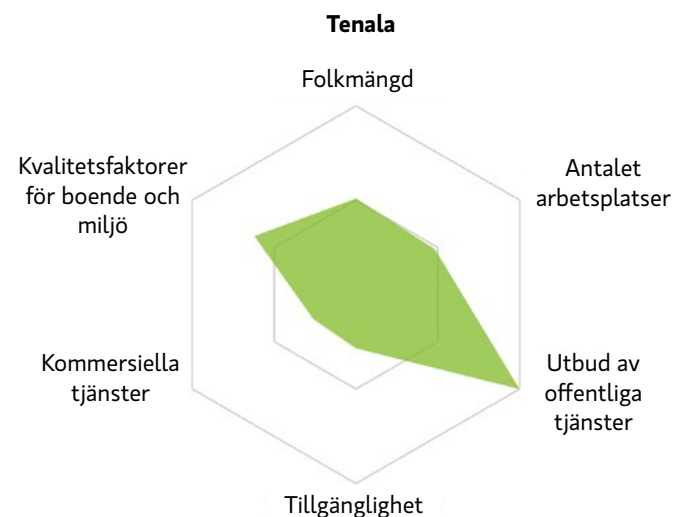

Strömfors unika bruksmiljö

Strömforsområdet i Lovisa har som mål en måttlig ökning av invånarantalet från nuvarande drygt 500 invånare. Under hela granskningsperioden 1990–2020 har andelen arbetsför befolkning minskat, från knappt 70 procent till nuvarande 56 procent.

Strömfors bruksområde är en levande kulturmiljö av riksintresse (RKY). Genom Strömfors rinner en gren av Kymmene älv. Området erbjuder turism- och inkvarteringstjänster som man också satsar på. Genom turismen är området också av regional betydelse. Bruksområdet är en sevärdhet i sig, och andra sevärdheter och upplevelser är kyrkan, Skukulträskets vandringsrutt, Verkstadsmuseet, Nedre smedjan, Kontorsmuseet, små sommarbutiker m.m. Evenemang är bland annat Rootsinyhtaa bluegrass-festivalen, Ruukki Picnic, Lovisa Historiska Hus, Kymmene älv-dagen, utställningssommaren vid Strömfors Bruk, Brukskvarnens sommar-teater och Öppna trädgårdar i Lovisa.

I utvecklingsprogrammet för gång och cykling i Lovisa (Lovisa 2022) anvisas en regional cykelled mellan Lovisa centrumtätort och Strömfors bruk som främjar förhållandena för cykling. Strömfors bruksområde identifieras som en bydestination i utredningen, och utöver smidiga möjligheter att uträtta vardagsärenden och en säker trafikmiljö har området som mål att vara ett intressant turistmål för turister och dem som besöker området.

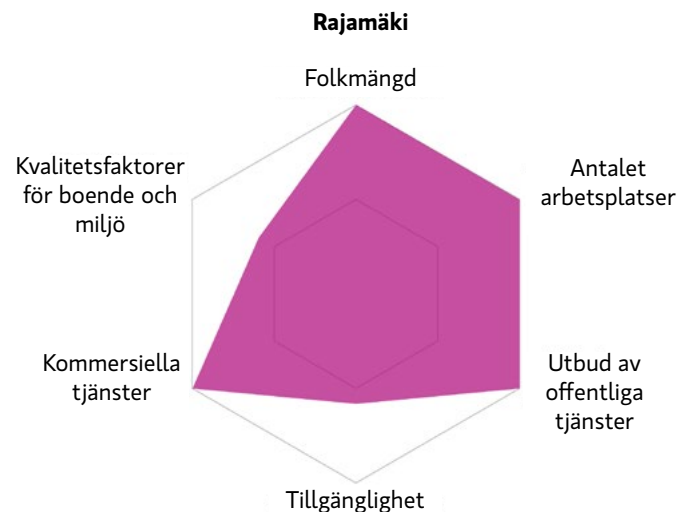
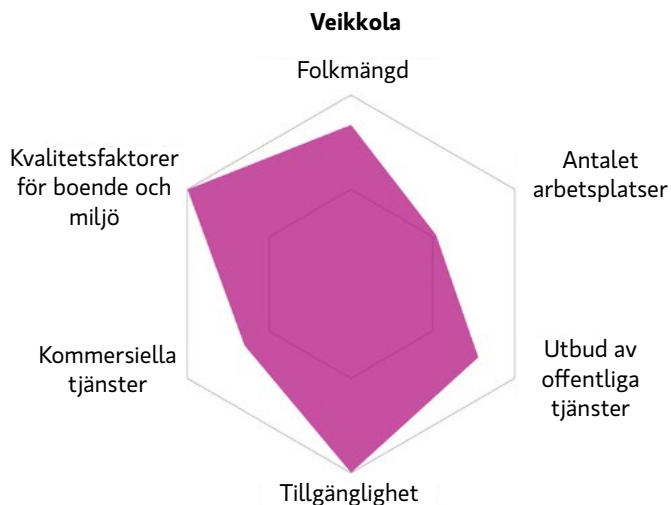
Tenala är porten till skärgården

Tenala i Raseborg är en lokalt aktiv, historisk kyrkby som kopplas till den omgivande skärgården – den är porten mot Bromarvs och Padvas skärgård. I Tenala bor cirka 1 000 invånare, men invånarantalet fördubblas tack vare dess närområden. Också under semesterperioder ökar invånarantalet i betydande grad. När det gäller befolkningens åldersstruktur i Tenala har andelen personer under 65 år minskat efter år 2000. Andelen arbetsför befolkning är 55 procent år 2020, och andelen personer över 64 år är 30 procent.

Byn har en lång historia; fynd har gjorts från både bronsåldern och järnåldern. I Tenala-området finns det i dag en aktiv byaförening samt hobbyföreningar och andra föreningar. Evenemang är Tenaladagen, dans på Torparrian och teaterföreställningar. Tjänsterna omfattar en låg- och högstadieskola, ett daghem, ett åldringshem och en matbutik samt Tenala sommartorg. Sevärdheter är till exempel Tenala hembygdsmuseum, Lantbruksmuseet i Finbygränd samt klockstapeln och dess lillklocka i Tenala kyrka. Lillklockan är en av landets äldsta.

Raseborg strävar efter att förbättra förbindelser till och mellan byarna. Det har kommit in önskemål om en led för gång-, cykel- och mopedtrafik, i synnerhet på sträckan mellan Tenala och Ekenäs.

Kategori 4: Andra centrum anvisade i landskapsplanen som inte har profilerats tidigare: Veikkola och Rajamäki

Veikkola har en stark lokal identitet

Veikkola är en av de tre huvudtätorterna i Kyrkslätt utöver kommuncentrumet och Masaby. I Veikkolas tätortsområde finns cirka 5 150 invånare i början av år 2022. Särskilt den arbetsföra befolkningen har ökat kraftigt under åren 2000–2010, men andelen har varit ganska oförändrad därefter (64 % år 2020). På motsvarande sätt har andelen personer under 15 år minskat efter 2010 (22 % år 2020). Områdena Kaislampi och Siikajärvi, som ligger nordost om tätortsområdet, är områden för fritidsboende och det kan förekomma säsongvariation. Eftersom Veikkola är ett område dominerat av småhus är det lätt att gynna distansarbete.

Invånarverksamheten i området är aktiv, och genom verksamheten organiserar man frivilliga evenemang, bl.a. amatörteater och idrottsaktiviteter. Närheten till Noux har sin inverkan på Veikkola, och den är en av dess attraktionsfaktorer. Den lokala identiteten är stark bland invånarna.

Veikkolas roll på landskapsnivå och regional nivå förväntas växa i synnerhet i det fall att det kommer närtågstrafik till Veikkola i och med direktbanan mellan Esbo och Salo. Stationen och området kring stationen med anslutningsparkering och förbindelser till nationalparken skulle betjäna också en större invånar- och användargrupp över kommungränserna. Målet är att förbättra förbindelserna för gång och cykling från Veikkola först i riktning mot Esbo och sedan i riktning mot Vichtis.

Ett mångsidigt och kompakt Rajamäki

Rajamäki i Nurmijärvi är en av kommunens tre huvudtätorter: en kompakt småhusdominerad tätort där tjänsterna kan nås bra med gång-, cykel- och mopedtrafik. Det är ett växande centrum som utvecklas, också med tanke på invånarantalet (6 715 invånare år 2020). Alla åldersgrupperna har ökat under hela granskningsperioden 1990–2020. Den relativa andelen personer som inte längre är i arbetsför ålder har ökat kraftigast under åren 2010–2020 (år 2010 var andelen 11 %). Efterfrågan på egnahemstomter har varit stor under de senaste åren och efterfrågan fortsätter. Rajamäki är den sydligaste tätorten i Nurmijärvi i förhållande till huvudstadsregionen, vilket innebär att man i betydande grad kan spara tid genom distansarbete. I området finns arbetsplatser inom servicebranscher samt arbetsplatser inom industri.

Det är fråga om ett gammalt fabriksamhälle; i området finns funkisarkitektur och många byggnadsarvsobjekt, bl.a. Altias fabriksområde i Rajamäki är en byggd kulturmiljö av riksintresse. Sevärdheter och upplevelser erbjuder fabriksmiljön samt fabriksmuseet Ryyppi, Rajamäki-byadagen samt evenemanget Rompetori. I området finns också mångsidiga idrottsmöjligheter med utmärkt läge, t.ex. kommunens enda simhall. Omgivningen kring Sääksjärvi i närheten av Rajamäki centrum är ett rekreationsområde av regional betydelse med badstränder. Kommunen har utarbetat ett program för utvecklingsbehov av leder för gång-, cykel- och mopedtrafik i kommunens landsvägsnät för åren 2017–2027. Förbindelserna för gång och cykling har förbättrats, till exempel förbindelsen mellan Rajamäki och kyrkbyn.

Mångsidig idrott och motion

Rajamäki, Askola kyrkby, Mörskom kyrkby, Kalajärvi, Veikkola, Ingå kyrkby, Vichtis kyrkby, Borgnäs kyrkby, Monby, Mariefors, Lapträsk kyrkby, Lappvik

Välfärd och omsorg

Askola kyrkby, Fiskars, Kalajärvi, Mariefors, Forsby, Lapträsk, Liljendal, Monby, Svartå, Mörskom, Pojo, Borgnäs, Rajamäki, Sjundeå, Strömfors bruk, Tenala, Vichtis kyrkby, Virkby

Satsningar på turism

Fiskars, Ingå, Svartå, Saukkola, Strömfors bruk, Mariefors i framtiden

Livliga byar och samhörighet

Fiskars, Ingå, Karislojo, Mariefors, Lapträsk, Monby, Svartå, Mörskom, Pojo, Pukkila, Sammatti, Strömfors bruk, Vichtis kyrkby, Veikkola

Säsongsvariation under semestertider

Fiskars, Lappvik, Liljendal, Karislojo, Mörskom, Pojo, Pukkila, Sammatti, Ingå, Virkby

Kollektivtrafiken medför tillväxt

Kalajärvi, Rajamäki, Sjundeå, Veikkola

© Tuula Palaste / Nyländs förbund

Askola

© Sina Sipponen

Ingå

Slutsatser

Som en slutsats i arbetet om Nylands centralortsprofiler (Nylands förbund 2018) identifierades sex olika typer av centrum, och detta arbete har behandlat tre av dessa typer: service- och boendecentrum, kulturcentrum samt kommun- och tätortscentrum så, att arbetet följer klassificeringen av centrum enligt Nylandsplanen.

I profileringen har man jämfört centrum med varandra; som utgångspunkt var det material som kommunerna lämnat in och som plockats ur statistiska uppgifter och geodata. Granskningen av profilerna berättar hur objekten jämförs med varandra.

Små centrum erbjuder alternativ

De små centrumen och servicekoncentrationerna i Nyland erbjuder mångsidigt med kulturmiljöer, evenemang och upplevelser, närheten till natur samt alternativ till boendeval. I en del av de profilerade centrumen ökar invånarantalet, medan säsongvariation är stor i en del centrum till följd av turism och fritidsboende.

I studierna om boende betonas de ökade önskemålen som gäller en rymlig bostad och ett glest bostadsområde samt en grön och lugn boendemiljö. Också det egna bostadsområdets säkerhet har blivit en allt viktigare faktor. (Aho et al. 2021; 96.) De små centrumen i Nyland kan svara på dessa behov.

Ett exempel på hur de förändrade värderingarna kring boende påverkar planeringen är arbetet med planstommen för Kalajärvi. I detta arbete som färdigställs på våren 2023 är planeringstemat för Kalajärvi "En stadsby en kvart bort"; utöver mobilitet betonas temat "missing middle housing", det vill säga sällsynta boendetyper mellan småhus och flervåningshus samt närheten till natur.

Coronapandemin i början av 2020-talet har påverkat säkerheten och närheten till natur samt på människornas vilja att bo i närheten av sina nära och kära. I synnerhet i Nyland har värdesättningen av bostadens centrala läge minskat mer än i övriga delar av landet. (Aho et al. 2021; 96.) Detta kan innebära nya invånare till små centrum och servicekoncentrationer, även om frågorna kring världssituation och energiförsörjning skapar en stor osäkerhet i framtiden.

Berättelserna och historien förankrar

Varje centrum som profilerats i denna utredning är av regional betydelse och många av dem var den egna kommunens administrativa centrum före kommunsammanslagningar. Varje centrum berättar om ortens historia och förändringar i tiden. Områdets historia fascinerar turister men också nya invånare: när historien blir känd rotar man sig i området snabbare, vilket också ökar områdets dragningskraft.

Att bekanta sig med området och ytterligare rota sig i det ökar delaktigheten och samhörigheten som är dimensioner av en social hållbarhet – och således byggklossar för den övergripande hållbarheten (t.ex. Nieminen 2022).

Det är viktigt att man berättar ortens historia. Namnen på orten kan berätta en del av ortens historia, men även lokalföreningars och kommunens webbplatser kan förmedla information; deras målgrupper är både fast bosatta invånare och fritidsboende, potentiella nya invånare, turister, företagare och övriga.

Turismen ger potential

I Nyland erbjuder särskilt bruksmiljöerna men också andra små centrum turisttjänster och lyfter starkt fram kulturen. I denna utredning har man identifierat turispotentialen hos många kommuner, och i många centrum är turismen redan nu en viktig näring, direkt eller indirekt.²

Ett år innan coronapandemin bröt ut, det vill säga år 2019 spenderade turisterna cirka 8,2 miljarder euro i Nyland, vilket var cirka hälften av det belopp som spenderats i hela Finland. Därefter minskade turismefterfrågan i Nyland, men den har fått ny draghjälp från den inhemska turismen. (ANM.) Lättillgängliga mål för dagsutflykter och naturturism har blivit mer populära och ökat och skapat möjligheter för områden där det finns rikligt med kultur- och naturmiljöer. Samtidigt ger lokala evenemang en egen nyans till helheten.

Arbetsplatser och distansarbete

I en jämförelse mellan kommunerna förklarar det relativa antalet arbetsplatser inte områdets utveckling – mellan små centrum kan det finnas även betydande skillnader i självförsörjningsgraden i fråga om arbetsplatser utan att de påverkar utvecklingstrenden eller områdets utvecklingspotential.

Multilokalitet får befolkningen allt starkare till att flytta till influensområden av de stora stadsregionerna i södra Finland. Även om urbaniseringen fortsätter, sprider den multilokala befolkningen sig till ett allt större bostads- och arbetsmarknadsområde. (Kohti kestävää monipaikkaisuutta 2022.)

² Nylands förbund producerar information om turism, bekanta dig till exempel med [Statistik över nyländsk turism](#) och [Genom samarbete blir turistbranschen i Nyland ännu mer hållbar](#).

Att distansarbete har blivit vanligt och etablerat sig har påverkat val av bostadsort. Enligt bedömningar kan det multilokala boendet öka också i fortsättningen och således jämna ut regionala skillnader. Fenomenet ökar också växelverkan mellan olika regioner och effektiviserar för sin del hur de regionala resurserna utnyttjas. Multilokalitet kan öka användningsgraden av ett byggnadsbestånd som står tomt och underutnyttjat och öka efterfrågan på lokala tjänster. Naturligtvis medför multilokaliteten också utmaningar för kommunerna – till exempel informationsresurserna om hur invånarantalet varierar och dess konsekvenser för behov av tjänster ska utvecklas vidare. (Kohti kestävää monipaikkaisuutta 2022.)

Rajamäki, Nurmijärvi

Digitalisering är en egen dimension. Tjänster som flyttas till nätet, distansarbete som blir allt vanligare och multilokalitet är teman som får nytta av fungerande förbindelser. I undersökningen Paikallisuus ja digitaalisaatio (Honkaniemi & Luoto, 2016) identifierade man att kommunernas roll är viktig tillsammans med lokala aktiva när det gäller lokala projekt med fiber-optiska nät i landsbygdsområden. I bästa fall har projekten och deras slutresultat "gett området eller byn nya verktyg för att öka det sociala kapitalet". Projekten med fiberoptiska nät ger arbetstillfällen och vitaliserar den lokala ekonomin.

Fördelar med centralisering, som traditionellt förknippas enbart med tillväxtcentrum, är slutligen skalbara – möten mellan invånare, företagare och andra aktörer kan generera nya idéer och verksamhet i mindre centrum i lika hög grad som i större centrum. Det är viktigt att kommunerna identifierar de samarbetsnivåer som behövs och utvecklar modeller för att möjliggöra möten.

Hållbar mobilitet

Närtjänster, till exempel daghem, skolor och bibliotek, ligger på gång- eller cykelavstånd för många i små centrum. Ju bättre modeller och planer det finns för nätet för gång- och cykeltrafik, desto lättare väljer man dessa färd-sätt. Samtidigt stöder man barns självständighet då man möjliggör självständig mobilitet i en trygg miljö. Detta kan också ha inverkan på val av bostads-ort. I en del kommuner har man också satsat på idrottsledare som stöder invånare i vardagliga val: utöver välfärd skapar man en social samhörighet och ökar samhörighetskänslan inom ett samfund.

Områdenas dragnings- och hållkraft samt den hållbara vardagen påverkas av hur bra kollektivtrafiken fungerar och hur man främjar gång och cykling. I kommuner har man identifierat åtgärder genom vilka de kan svara på de riksomfattande klimatmålen. Exempel på dessa är utvecklingsprogrammet för gång och cykling i Lovisa (Lovisa 2021), Raseborgs stads program för

främjande av cykling för åren 2020–2025 (Raseborg 2020) samt Ingås plan för främjande av gång och cykling (Ingå 2022), se också bilaga 1.

När det gäller trafiken inom områdena har man haft försök med samåkning, såsom i Mörskom, men invånarna har inte alltid varit tillräckligt aktiva. I Ingå testade man på sommaren 2022 Ingåket (Inkyyti), som är en anropstrafiktjänst, och skolskjutsar öppnades för kollektivtrafik. I Borgå används [Bya-skjussen](#), som betjänar glesbygden, samt en sommarbuss som betjänar även turister (se tillhörande [utredning](#)).

Bland annat Sitra har samlat in erfarenheter av [hur man genomför projekt för mobilitetstjänster och lärdomar av dem](#). Det är viktigt för kommunerna att följa med aktuella projekt (exempelvis det tidigare nämnda [projektet Smart Countryside Mobility](#)) och kommunicera om försök som börjar, pågår och avslutats, det vill säga att bygga den image som eftersträvas på ett konkret sätt.

En hållbar vardag

Ett av de viktigaste hållbarhetsrelaterade målen är att minska mobilitetsbehoven. En ort som gör det möjligt att minska pendling genom att främja distansarbete (t.ex. lokaler), utvecklar en lokal mobilitet eller ligger längs utvecklingskorridorer ligger bra till, såsom också ett område som erbjuder lösningar för en smidig vardag. Trygga och hälsofrämjande närtjänster lockar.

Redan nu erbjuder många av Nylands små centrum lokaler för distansarbete. Även om läget möjliggör större utrymmen för arbetet, ökar de olika gemensamma lokalerna och platserna möjligheterna för sociala möten och eventuellt också samhörigheten samt avspeglar för sin del fördelar som kumuleras, i sin egen skala.

Nylandsplanen 2050 identifierar betydelsen av regionala särdrag samt till exempel betydelsen av en trygg och sund livsmiljö. Detta har Mörskoms kommun beaktat i sin vision och i de åtgärder som identifierats för att uppnå visionen: Mörskom har som vision att vara Finlands första vardagstrygga kommun. Visionen styr både målen och åtgärderna så att den genomsyrar hela kommunorganisationen. (se bilaga 2)

Dragnings- och hållkraft hos små centrum

När kommunerna definierar och värdesätter sina mål och åtgärder för att främja kommunens dragnings- och hållkraft, kan kommunen vid bedömningen av alternativen utnyttja hållbarhetsteman på landskapsnivå och identifiera deras möjligheter på lokal nivå (bild 6). Hållbarheten har många dimensioner.

Nya invånare lockas och kommunens attraktionsfaktorer lyfts fram på många olika sätt. Minst lika viktig är kommunens hållkraft, det vill säga intern attraktivitet: hur kommunen kan hålla kvar sina nuvarande invånare. Den bästa marknadsföringskanalen kan således vara en invånare som är nöjd med sin boendesituation och livsmiljö och delar med sig av sina erfarenheter både till sin närmaste krets och ett stort antal mottagare i sociala medier. Som en fortsättning på utredningen om profilering av små centrum vore det bra att kommunerna bedömer hur synliga de egna centrumen är och vilka möjligheter invånarnas berättelser medför.

En del av de centrum som profilerats i denna utredning har genomfört eller håller på att genomföra olika allaktivitetshus. I bästa fall erbjuder allaktivitetshusen lokaler för inläring, fritidsaktiviteter och tillhandahållande av välfärdstjänster. De kan bli den moderna tidens byahus. När man planerar och bygger sådana hus är det viktigt att höra många olika potentiella användargrupper så att resurserna kan utnyttjas fullt ut. Även gamla skolbyggnader kan hitta ett nytt ändamål som byahus – ofta genomförs dessa

© Kyrkslätt kommun

Veikkola, Kyrkslätt

som samhällsprojekt. Skulle även kommunerna kunna hitta sin egen roll vid genomförandet av dessa?

Att öka delaktigheten svarar på många kommuners kommunstrategi, och det kan öka centrumens och koncentrationernas attraktion och kommunens hållkraft. Tips på hur man utvecklar delaktighet kan fås till exempel från Miljöministeriets projekt [Hållbar stad](#).

Kulturell och social hållbarhet

Små centrum och servicekoncentrationer representerar en egen slags hållbar region- och samhällsstruktur. En viktig möjlighet, som särskilt representerar dimensionen av social hållbarhet, är hur man kan påverka utvecklingen av den egna boende- och livsmiljön. Denna möjlighet kan främjas genom att

stärka delaktighet, möjliggöra olika samhälleliga platser och former av aktivitet, liksom även genom att värna om och utveckla kulturmiljön. Delaktighet och samhörighet kan utnyttjas för att dela med sig av information och praxis om hållbarhet och för kollektivt lärande, vilket innebär att de olika dimensionerna av hållbarheten blir en del av var och ens vardag. I detta arbete med att dela information och stödja social verksamhet kan kommunerna och andra institutionella aktörer till exempel producera och tillhandahålla den information som behövs.

De byggda kulturmiljöer och värdefulla landskapsområden som identifierats också i detta arbete har sin egen viktiga roll – där är historien och framtiden närvarande. I synnerhet bruksmiljöernas centrum har identifierats och i stor utsträckning utnyttjat områdenas attraktion, speciellt inom turism. Områdena för kulturmiljöer skapar också möjligheter för arbete. Det är viktigt att när kompletteringsbyggande sker i nuvarande centrumområden, värnar man om objektens särskilda värden på alla nivåer av planeringen och byggandet för att attraktions- och hållkraftsfaktorerna bevaras och utvecklas. Kvalitetsfaktorerna för en värdefull historisk miljö tas som utgångspunkt för ny planering i en tillräckligt konkret form. Att samla in minnen och berättelser och samtidigt utveckla delaktigheten bygger och stärker den lokala identiteten.

Kommunikation spelar en viktig roll också i fråga om detta, det vill säga hur olika projekt når målgrupperna och vidare hur handlingarna syns även i större utsträckning. Kännedom om principerna för hur miljön och tjänsterna utvecklas skapar också hållkraft. Allt detta förutsätter ett mångsidigt och långsiktigt samarbete. Eftersom kommunerna har ont om resurser, är det särskilt viktigt med åtgärdsplanering, intern kommunikation och förbindelser – utan att glömma bort samarbete.

Hållbar livsmiljö utanför stadscentrum

Nylands betydelse som Finlands främsta tillväxtområde kommer inte att förändras utan man förutser att tillväxten fortsätter och till och med blir snabbare. En hållbar region- och samhällsstruktur bildas genom samverkan mellan många olika faktorer. Den ekologiska hållbarheten och stävjandet av klimatförändringen skapar ramvillkor där hållbarhet kan och ska granskas med beaktande av dess olika dimensioner, på olika planeringsnivåer och ur olika synvinklar. (jfr bild 6)

När små centrum utvecklas är det väsentligt att identifiera de åtgärder man väljer och prioriterar i olika situationer för att möjliggöra hållbara val. Även om stora centrum med sina tjänster och omfattande kollektivtrafiklösningar fascinerar majoriteten, gör olika sekundärcentrum och koncentrationer det möjligt att leva ett hållbart liv ur lokala utgångspunkter – särskilt värnande om kulturmiljöer och tjänster som återspeglar den lokala identiteten (inkl. turism) fascinerar såväl nuvarande och nya invånare som besökare.

I undersökningar om boende lyfts fram önskemål om både urbant boende och glesare naturnära boende som upplevs vara tryggt (bl.a. Strandell 2017). Distansarbete, multilokalitet och digitalisering av tjänster skapar nya möjligheter. Multilokaliteten medför också utmaningar, särskilt om den leder till onödigt trafik och användning av resurser i många olika adresser.

Boendeval är därför av betydelse. Kulturmiljöer som är anknutna till boende och näringar bevarar sitt värde endast om de är bebodda och välskötta. Detta innebär att till och med valet av bostadsort kan vara något som främjar hållbarhet.

Det är således viktigt att det finns olika miljöer att bo och leva i som uppfyller villkoren för hållbarhet. De små centrumen och servicekoncentrationerna svarar på detta behov.

Bild 6. Genom Nylandsplanen eftersträvas bland annat hållbar styrning av tillväxten. Medlen är olika och regionalt skalbara.

Utvecklingsbehov och behov av fortsatt arbete

I denna del ingår några utvecklingsbehov och behov av fortsatt arbete som lyfts fram under profileringsarbetet. Det bör dock noteras att profileringsarbetet är relaterat till att främja och följa upp genomförandet av landskapsplanen, samt till att senare bedöma hur aktuell landskapsplanen är. Detta innebär att behoven av fortsatt arbete och utvecklingsbehov identifieras också i senare faser.

Arbetet med profilering av små centrum från år 2023 har i första hand skapat översikter över nuläget för de profilerade centrumen. Dessutom finns det information om hur befolkningens åldersstruktur har utvecklats i objekten från och med 1990. För närvarande har man identifierat följande centrala teman för utvecklingsarbete och fortsatt arbete:

Behandling av kvalitetsfaktorer. Ett exempel på ett eventuellt behov att utveckla profileringsarbetet är den variabel som beskriver kvalitetsfaktorer för boende och miljö. Bland alla variablerna i profileringsarbetet har denna variabel varit den mest komplicerade att bilda, för det är i regel rätt utmanande att numeriskt mäta kvalitetsfaktorer. De består ofta av flera delfaktorer, och det är svårt att identifiera alla dessa faktorer och det finns sällan tillräckligt med information om dem. Om man lyckas med att samla något representativt material, är utmaningen hur delfaktorerna ska betonas. Ett exempel är frågan "Hur mycket ökar strandlinjens längd miljöns kvalitet jämfört med närheten till ett rekreationsområde?" Det är möjligt att ställa variablerna i inbördes prioriteringsordning till exempel genom att föra en diskussion om dem och därigenom söka konsensus. När livsmiljöns

kvalitetsfaktorer granskas är diskussionen en plattform för utvecklingsarbetet – delfaktorer görs synliga och man identifierar de prioriteringsordningar som de möjliggör och de värden som påverkar bakom dem. En möjlighet för utvecklingsarbetet i fråga om behandling av kvalitetsfaktorer är att tillämpa multikriterieanalysens metoder, som kan utvecklas för att identifiera och värdesätta regionala egenskaper samt målsättningar.

Lapträsk

© Marikka Mänttinen

Utvecklingen av kulturmiljöer sker på deras egna villkor. Av de små centrum som profilerats i detta arbete representerar många centrum kulturellt värdefulla miljöer. Som ett fortsatt arbete är det möjligt att studera hur man kan utveckla dessa miljöer, så att utvecklingsarbetet beaktar områdets villkor och regionala särdrag, till exempel arkitektoniska lösningar, resursmart boende och möjliggörande av hållbara val samt stöd till lokalsamfundet. Det kan också vara viktigt att identifiera centrala aktörer. Ett exempel på fortsatt arbete kunde vara en granskning av nordiska benchmark-objekt, och också konsekvensbedömning av objektens åtgärder i tillräcklig utsträckning. Ett initiativ i anslutning till detta tema är en arkitekturtävling i Lappträsk kyrkby; mer information om tävlingen finns i bilaga 2.

Utnyttjande av projekt och utredningar. I denna rapport har man lyft fram pågående utredningar och projekt. Det vore bra att varje kommun och aktör följer framskridandet av dem och deras slutresultat också i fortsättningen – samtidigt är det viktigt att identifiera möjligheter till och behov av samarbete. Ett eget utvecklingsobjekt är att dela med sig av erfarenheter av kommunernas samarbetsprojekt och lyckade försök. Nylands förbunds kommunala sakkunniggrupper kan ha en eventuell roll i att utveckla sådant samarbete. Styrgruppen för detta projekt ansåg också att Nylands förbunds kommunikationsmaterial är en viktig möjlighet. I fortsättningen kan kommunernas sakkunniggrupper som koordineras av förbundet vara i en nyckelposition när det gäller att identifiera informationsbehov och möta dessa behov.

Ökat samarbete. I arbetet med profilering av små centrum har samarbete och ett multiprofessionellt spridande av information spelat en viktig roll.

Förbundets och kommunernas sakkunniga producerar, förädlar och delar information i sina nätverk, vilket möjliggör nya perspektiv och exempel på tillvägagångssätt för kommunerna. Det centrala är att kommunerna aktivt ska identifiera informationsbehov och informera om dem, exempelvis till Nylands förbund. En viktig fortsatt åtgärd är också att kommunerna aktivt medverkar i samarbetsnätverk och ansöker om projektfinansiering till exempel i samarbete med grannkommunerna.

Informationsportal om kulturmiljöer. Ett eventuellt fortsatt projekt i senare skede kan vara utveckling av en informationsportal om kulturmiljöer. Borgå museum har skaffat ett MIP-system som lämpar sig för att lagra kulturmiljödata. Via gränssnitt överförs data till programmet från Museiverkets servicefönster för kulturmiljön och Lantmäteriverkets informationstjänster. I framtiden är det möjligt att lagra inventeringsdata i programmet samt olika utredningar, promemorior, bilder, fotografier, information om reparationsåtgärder och reparationsunderstöd samt kontrollbesök. Programmet innehåller ett gränssnitt via vilket data kan öppnas och utnyttjas i karttjänster, vilket innebär att alla som är intresserade i saken har tillgång till data. Uppgifterna som förmedlats via gränssnittet skulle berätta områdets invånare och andra aktörer om kulturmiljön, skapa en lokal och regional identitet och vara en viktig informationskälla när det gäller att värna om byggnadsarvet och dess hållbara utveckling. Hur omfattande portalen används beror dock på projektunderstöd – och på det hur viktig den lokala kulturmiljön och identiteten, uppbyggnaden av dem och tillgången till information anses vara.

Källförteckning

Aho P., Myllymäki T., Sandqvist S. & Strandell A. 2021: Nuorten asuminen 2020. Enkätundersökning. Miljöministeriets publikationer 2021:8. Nedladdningsbar: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899>

Bernelius V. & Huilla H. 2021: Jämlikhet inom utbildningen, regional och social differentiering och möjligheterna med positiv särbehandling. Statsrådets publikationer 2021:7. Nedladdningsbar: [Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Haahtela T., Hanski I., von Hertzen L., Jousilahti P., Laatikainen T., Mäkelä M., Puska P., Reijula K., Saarinen K., Vartiainen E., Vasankari T. och Virtanen S. 2017: Luontoaskel tarttumattomien tulehdustautien torjumiseksi. Duodecim 133:1. Nedladdningsbar: [Luontoaskel tarttumattomien tulehdustautien torjumiseksi \(duodecimlehti.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Honkaniemi T. & Luoto I. 2016: Paikallisuus ja digitalisaatio: valokuituverkkojen merkitys maaseutualueiden kehittämisessä. Nedladdningsbar: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-721-7>

Ingå 2022. Ingås plan för främjande av gång och cykling. Nedladdningsbar: [Inkoon KÄPY edistämissuunnitelma \(inga.fi\)](https://www.inga.fi/)

Jäppinen J-P., Tyrväinen L., Reinikainen M. & Ojala A. (red.) 2014: Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteempipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuosituksset. Finlands miljöcentralers rapporter 35/2014. Nedladdningsbar: <http://hdl.handle.net/10138/153461>

Kohti kestävää monipaikkaisuutta. Policy brief 2022:4. Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet. Nedladdningsbar: [Kohti kestävää monipaikkaisuutta \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Konu H., Tyrväinen L., Pesonen J., Tuulentie S., Pasanen K. & Tuohino A. 2017: Ny affärsverksamhet i anslutning till naturturism och rekreatjonsbruk – Litteraturöversikt. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 45/2017. [Uutta liiketoimintaa kestäväen luontomatkailun .pdf](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Utvecklingsprogram för gång och cykling i Lovisa. Slutrapport 12/2021. Nedladdningsbar: [RAPPORT UTVECKLINGSPROGRAM FÖR GÅNG OCH CYKLING I LOVISA](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Metsäranta H., Aro R., Blomqvist P., Levä T., Nissinen A. & Rannanpää S. 2021: Etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonekaasupäästöihin. Statsrådets utredning 2021: 4. Nedladdningsbar: [Etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonekaasupäästöihin \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Muuttuvat liikkumisen tarpeet: Korona ja etätyö. HRT Helsingforsregionens trafik 11.10.2021. Nedladdningsbar: https://hslfi.azureedge.net/globalassets/hsl/tutkimukset/koronatutkimukset/muuttuvat_liikkumisen_tarpeet_korona_ja_etatyo_2021.pdf

Nieminen V. 2022: Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa. Kommunförbundet. Uutta kunnista 1/2022. Nedladdningsbar: [Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa | Kuntaliitto.fi](https://www.kuntaliitto.fi/)

Raseborg 2020. Program för främjande av cykling 2020–2025. Slutrapport 31.8.2020. Nedladdningsbar: [Pyöräilyn edistämissuunnitelma-2020-2025.pdf](https://www.raseborg.se/)

Rannanpää S., Antikainen, J., Aro R., Huttunen J., Hovi S., Pitkänen K., Strandell A., Nurmio K., Rehunen A., Vihinen H., Lehtonen O., Muilu T. & Weckroth M. 2022: Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2022:9. Nedladdningsbar: [Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899)

Seutukaupunkitutkimus. Kommunförbundet 2022. Nedladdningsbar: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Seutukaupunkitutkimus%202022.pdf>

Sjundeå 2022. Utveckling av trivsel och kvalitet i Sjundeå centrum. Uppdatering av markanvändningens utvecklingsbild 2040. Enkätundersökning. Nedladdningsbar: https://www.siuntio.fi/wp-content/uploads/2023/07/Kysely_maank_yt_n_kehityskuva_ja_kestavyyden_keskusta_raportti_23032022_sv.pdf

Strandell, A. 2017: Asukasbarometri 2016. Nedladdningsbar: <http://hdl.handle.net/10138/193009>

Söderström, P. (red.): Uudenmaan keskusprofiilit (Nylands centralortsp profiler) 2018. Nylands förbunds publikationer E 197-2018. Nedladdningsbar: [Uudenmaan keskusprofiilit \(uudenmaanliitto.fi\)](https://www.uudenmaanliitto.fi/)

ANM. Turism i siffror. Turismens betydelse för samhällsekonomin i Finland. <https://tem.fi/matkailu-lukuina> (läst 2.11.2022)

Materialförteckning

- Befolkning efter åldersgrupp 1990–2020 (SYKE Liiteri)
- Arbetsplatser 1990–2018 per verksamhetsområde (SYKE Liiteri)
- Byggnadernas antal och ålder per användningsändamål 2019 (SYKE Liiteri)
- Sommarstugornas antal och ålder 2019 (SYKE Liiteri)
- Arbetsplatssufficiens 2018 (SYKE Liiteri)
- Genomsnittslängd på arbetsresorna 2018 (SYKE Liiteri)
- Natura 2000-områden (Miljöförvaltningens öppna information)
- Skyddsområden (Miljöförvaltningens öppna information)
- Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY (Museiverket)
- Vattendrag (Lantmäteriverket)
- Landskapsplanens rekreationsområden (Nylands förbund)
- Kulturmiljöer på riks- och landskapsnivå (Nylands förbund)
- SAVU-kompatibla tillgänglighetsuppgifter (Nylands förbund)
- Idrottsanläggningar 2021 (LIPAS-databas, frågeformulär)
- Bildningstjänster (Statistikcentralens läroanstaltsregister 2021, kommunernas webbplatser, frågeformulär)
- Social- och hälsovårdstjänster (Nyland 2019-projektets vårddatabas, frågeformulär)
- Verksamhetsställen för affärer TOL 2008-klassificering (SYKE Liiteri, frågeformulär)
- Antalet restaurang- och inkvarteringstjänster (frågeformulär)
- Nylandsplanen 2050
- Beskrivning för Nylandsplanen 2050

Bilaga 1. Hållbar mobilitet

Lovisa: Heltäckande om hållbar mobilitet

Lovisa har genomfört ett utvecklingsprogram för gång och cykling, som för sin del styr stadens markanvändning och utveckling av trafik och summerar Lovisas vision om hållbar mobilitet:

"Gång och cykling är säkra transportsätt i vardagen som främjar Lovisabornas välmående."

Enligt programmet har Lovisa stad som mål att öka det totala antalet gång- och cykelresor med 30 procent fram till år 2030.

Trygg transport, smidig vardag och invånarnas välmående som mål

En hållbar mobilitet svarar på de i programmet ställda målen om trygghet, sundhet och en smidig vardag och beaktar på landskapsnivå bl.a. trafiksystemplanen för östra Nyland samt målet om ett klimatneutralt Nyland.

Utvecklingsprogrammet innehåller både målsättningar och ett åtgärdsprogram, som beskriver åtgärder för att uppnå målsättningarna. Åtgärderna är indelade i fyra helheter:

1. markanvändning och servicenät,
2. infrastruktur och omständigheter,
3. attityder och rörelsevanor samt
4. gemensam vilja.

Arbetet identifierar också uppföljning och dess betydelse. Det är viktigt att veta hur kommunen går vidare mot de ställda målsättningarna.

Det är också viktigt att identifiera möjligheterna för hållbar mobilitet och till exempel nyckeltal. Även dessa frågor har behandlats heltäckande i utvecklingsprogrammet. Analysen av nuläget baserar sig på ett mångsidigt material där en central del är en kartbaserad

invånarenkät. I enkäten har man samlat erfarenheter av både platsernas egenskaper och utvecklingsbehov. På basis av enkäten har man utarbetat olika användarprofiler som för sin del möjliggör en användarorienterad planering. I arbetet har man också identifierat olika regionprofiler som gäller mobilitet.

När det gäller granskning på landskapsnivå berättar de regionprofiler som utarbetats i utvecklingsprogrammet om de mycket olika begreppens skalbarhet samt om hur profileringsarbetet kan tillämpas.

Programmet kan laddas ned på nätet: [Utvecklingsprogram för gång och cykling i Lovisa](#)

Raseborg: på väg att komma in på cykelstädernas världskarta

"Härliga Raseborg fungerar hållbart" enligt Raseborgs stads strategi – en del av strategin är att öka hållbar mobilitet, såsom cykling. Visionen för främjande av cykling är att Raseborg ska sättas på världskartan över cykelstäder.

Ett program för främjande av cykling har utarbetats för åren 2020–2025. Programmet har som mål att åstadkomma ett fungerande och tryggt cykelvägsnät som ökar attraktionskraften för cykling i vardagen. Som en målnivå för ökningen av cykeltrafiken är en ökning på 30 % fram till 2030.

Man har identifierat att främjandet av cykling förutsätter ett omfattande samarbetsnätverk och en omvälvning av trafik- och stadsplaneringen: behoven hos hållbara färd sätt ska i fortsättningen vara en utgångspunkt för planeringslösningar för stads- och tätortsområden. I synnerhet användaraspekten är något som behöver förstås. I materialet för programmet för främjande av cykling ingår en omfattande invånarenkät.

Programmet betonar mod att ta i bruk flera lösningar som avviker från det vi är vana vid. Åtgärderna för främjande av cykling har utarbetats så att de är realistiska, man har förbundit sig till dem och att det finns en ansvarig aktör för varje åtgärd och en preliminär tidtabell.

Åtgärderna svarar på de huvudmål som fastställts i programmet:

1. Ett fungerande och tryggt cykelnät
2. Attraktionskraften som cykelresmål stärks
3. Ökning av cykeltrafiken

I programmet har man identifierat betydelsen av uppföljning. Endast på det viset är det möjligt att veta vilka effekter de utförda åtgärderna haft och att underlätta planeringen av kommande utvecklingsåtgärder. Uppföljning utvecklas genom effektivitetsmätare och insamling av uppföljningsdata.

Programmets webbplats: [Raseborgs program för främjande av cykling 2020–2025 har färdigställts](#)

Ingå: livskraft och välfärd när gång och cykling främjas

I Ingå utvecklar man kommuninvånarnas välfärd med ett aktivt grepp. I fortsättningen kommer vardagsmotion hos invånare i olika åldrar att spela en allt starkare roll i Ingå kommuns målsättningar och strategier, liksom även beaktande av turismen.

Planen för främjande av gång och cykling har utarbetats år 2022, och målet är att styra utvecklingen av gång och cykling i kommunen. Planen omfattar en nulägesanalys, ett målnät för cykeltrafiken samt ett åtgärdsprogram med ansvariga instanser och uppföljningsmätare. Utarbetandet av planen har omfattat en kartbaserad invånarenkät samt workshoppar.

I planen för främjande av gång och cykling har man identifierat tre viktiga mål för en aktiv mobilitet:

1. Trygga och hållbara skolresor
2. Utveckling av rekreationscykling och cykelturism
3. Trivsamt i centrumtätorten

När det gäller vardagsmotion syns cykling framför allt i hur skoleleverna rör sig. Endast 36 procent av invånarna i arbetsför ålder arbetar inom kommunens gränser, vilket innebär att cykling under arbetsresor inte har lyfts fram som ett separat tema.

Däremot anses utvecklingen av rekreationscykling och cykelturism vara en viktig möjlighet för fritidsresor och utvecklingen av dem. Genom Ingå går cykelrutterna Eurovelo 10 samt South by Cycle.³

Trivsamt i centrumtätorten framhäver särskilt planeringen av en trivsam och trygg gångmiljö och ökar för sin del kommunens livskraft samt turismen.

I planen för främjande av gång och cykling ingår sammanlagt 32 olika åtgärder med beskrivning. En av dessa åtgärder är "Det utarbetas tillsammans med grannkommunerna en gemensam plan för cykelturism som främjar de nationella och lokala lederna för cykelturism." Åtgärden är ett bra exempel på ett regionalt initiativ till samarbete där man utnyttjar regionala styrkor och främjar en hållbar mobilitet, ökad synlighet hos attraktionsfaktorer samt turismen – samt kommunernas samarbete.

Programmet kan laddas ned: [Ingås plan för främjande av gång och cykling](#)

4

PYÖRÄLIIKENTEEN KEHITTÄMINEN

"Oikea järjestely oikeaan paikkaan"

Tähän osioon on kerätty pyöräilyn edistämistoimenpiteet ja avattu perusteita niille. Kaksi kolmesta projektin kehitysohjelmasta koskee suoraan pyöräilyä ja kolmaskin on sen räjähinnassa. Tunnistetuilla toimenpiteillä on pyritty kehittämään pyöräilyn olosuhteita, mutta myös pyöräilyn kehittämisen olosuhteita kunnan sisällä.

Toimenpiteet koskevat seuraavia teemoja:

- Pyöräiliikenteen tavoiteverkko
- Virkistyspyöräilyn ja pyörämatkailun kehittäminen
- Kunnossapito
- Ohjaus ja viestintä

Yleisesti projektin aikana on noussut esille, ettei Inkoossa ole tällä hetkellä koordinoivaa tahoa, joka vastaisi kävelyn ja pyöräilyn kokonaisvaltaisesta kehittämisestä ja seurannasta. Koordinoivan tahon on helpompi edistää ja perustella tämän suunnitelman toimia, mikäli suunnitelma hyväksytään kunnan päätöstoimielimissä.

Toimenpiteet:

1. Hyväksytetään kävelyn ja pyöräilyn edistämisuunnitelma kunnan päätävillä elämällä
2. Edistämisuunnitelman kehitysohjelmat nostetaan kunnan muihinkin strategisiin tavoitteisiin
3. Kävelyn ja pyöräilyn paikallishallinnollisen operatiivisen yhteistyöryhmän perustaminen tai yhteistoiminta liikenneturvallisuusryhmän kanssa.

³ South by Cycle -reitti halkoo koko Uuttamaata ja myös Kymenlaaksoa. [Bekanta dig med South by Cycle på nätet | Bikeland](#)

Bilaga 2. Visioner och kommunalt samarbete

Mörskom: från vision till åtgärder

Mörskom har som vision att vara Finlands första vardagstrygga kommun.

Att delaktiggöra invånare på bred front var en del av att förnya kommunstrategin för Mörskom. Det kom in flera hundra kommentarer från kommuninvånarna, och på basis av dem blev vardagstrygghet kommunens vision. Var och en kan känna visionen som sin egen.

Kommunstrategin sammanfattar en vision om hur kommunen vill förnya sig. En trygghet på miniminivå består av ganska vardagliga saker. En bra hemkommun består av tjänster av hög kvalitet, en bra boendemiljö och trygghet. Denna vision stöds på många sätt.

En central del av den trygga vardagen är vardagsmotion. Följande mål har identifierats under detta tema (inklusive åtgärder):

- kommuninvånarna och kommunens anställda är välmående (det utarbetas bl.a. en hälsoplan för alla villiga kommuninvånare, inklusive uppföljning)
- "det finns inte kommuninvånare som inte rör sig" – områdets naturobjekt och idrotts- och motionsmöjligheter är kända och används aktivt (bl.a. kommunens naturstiggar och -objekt samt idrottsanläggningar används aktivt och är välskötta)
- det är smidigt att färdas inom kommunen, till kommunen och till pendlingsområdet (bl.a. fungerande kollektivtrafik i området)
- områdets trafikleder är trygga och välskötta (bl.a. säkerhets- och underhållsklassificeringar av de trafikleder som upprätthålls av kommunen och trafikledshållning enligt dem).

Kompetens ger livskraft

Målen för vardagsmotion lyfter fram utnyttjandet av lokala särdrag: i bästa fall ger den östnyländska sjöplatån invånarna välfärd, lockar nya invånare och skapar utgångspunkter för att utveckla turisttjänster.

Den östnyländska sjöplatån består av en naturhelhet i Mörskom som börjar stiga från havsviken i Forsby i Lovisa och följer på båda sidorna linjen för Forsby å. Typiskt för landskapet i Mörskom är bergsformationer och moränåsar från istiden, som bildar ett litet område där det finns exceptionellt många, sammanlagt 15 sjöar, i svackor i berget och mellan dem. Från sjöarna finns det en förbindelse till Forsby å (Mörskomån) samt till Borgå å och Illbyån. Det dominerande trädslaget i området är tallen, särskilt de äldre tallarna, "gamla furor". Områdets högsta punkt ligger vid Lasses Stig i Sepänmäkiområdet 103 meter över havsytan.

År 2022 var en livskraftsgrupp⁴ verksam i Mörskom, och som en del av sitt arbete identifierade gruppen ett behov av en expert inom naturbranschen i kommunorganisationen. Denna person skulle bland annat ansvara för planeringen av de allmänna omständigheterna för friluftslivet i den östnyländska sjöplatån, såsom rutten och objekt. Personen skulle också bereda projekt och ansökningar om finansiering kring detta tema samt möjliggöra utvecklingen av turist- och inkvarteringstjänster som saknas i området samt utvecklingen av vildmarks- och naturföretagarskap. Genom åtgärderna skulle man öka hela områdets livskraft.

4 Arbetsgruppen som inrättades på kommundirektörens förslag var en rådgivande instans i frågor som gäller kommunens håll- och dragkraft, och arbetsgruppen hade representanter från alla partier i fullmäktige, företagarna i Mörskom, föreningar och ungdomsfullmäktige. Gruppen sammanträdde sammanlagt sex gånger i ett halvårs tid. I arbetet utnyttjades bland annat metoder från en framtidsworkshop för livskraftsfrågor.

Kyrkträsket i Mörskom

© Mirrele Pellinen

RouteMAPP: kommunöverskridande samarbete för att främja turism

Utvecklingsarbetet i östra Nyland är relaterat till det pågående projektet RouteMapp mellan fyra kommuner (MAPP= Mörskom, Askola, Borgnäs och Pukkila). Syftet med utvecklingsprojektet är att starta ett kommunöverskridande samarbete med turismaktörer, åstadkomma kommunernas gemensamma nätverk av företagare och samfund samt göra regionens mångsidiga tjänster mer kända. Också regionens särdrag, vackra landskap och naturobjekt ska lyftas fram.

Projektet stöder nätverksbildning och samarbete mellan regionens företag och samfund bl.a. genom att kartlägga attraktionsfaktorer, externa nätverk och utbildningsbehov inom turismen.

I samarbete med studerande vid Haaga-Helia letar man efter möjligheterna för tematourism och regionalt värdefulla objekt: lokal kultur, landsbygdsrutter och natur, samt utvecklar aktiviteter och lämpliga objekt för cykelturism. Samtidigt lyfter man fram regionens evenemang samt bygger och genomför en gemensam marknadsföring och främjar produktifiering av tjänster. Man strävar efter att beakta de nya behov som lyfts fram i kartläggningen av projektet och därigenom utveckla nya tjänster för regionen, som stöder helheten och ökar intresset för regionen som ett resmål.

Kommunerna ligger i nordöstra Nyland som ger namn åt regionens gemensamma webbplats dit man samlar regionens turistrelaterade utbud på ett lättillgängligt sätt. Utöver webbplatsen har man planer om att skapa nya möjligheter och utnyttja digitala egenskaper också vid kombinerad av inläring och naturupplevelser för personer i alla åldrar.

Projektchef för projektet som pågår till slutet av 2024 är Tanja Suokivi, och projektet söks och leds av Pukkila kommun. Projektet är ett exempel på ett kommunöverskridande samarbete och en målinriktad regional verksamhet.

Lapträsk: livskraft genom arkitekturtävling

Lapträsk kommun har valt en metod att utveckla kyrkbyns område, som många andra motsvarande områden kan dra nytta av.

En idéävling för Lapträsk kyrkby och strandområden arrangeras i samarbete med Suomen Arkkitehtiliitto (SAFA) 2022–2023. Syftet med tävlingen är att få bra och insiktsfulla lösningar, som stöder utvecklingen av livskraft och boende i kyrkbyn. Fokus ligger således på bymiljön och landskapet samt på trafik- och verksamhetsmiljöer.

Tävlingsförslagen ska ta hänsyn till den byggda kulturmiljön av riksintresse: Den ovanligt välbevarade kyrkbyn i Lapträsk är en kyrkmiljö av riksintresse.

Syftet med tävlingen är att hitta olika alternativ för den fortsatta planeringen, planläggningen och genomförandet av kyrkbyområdet. En lösning för områdets utveckling eftersträvas med en översiktsplan, som illustrerar

- ny-, kompletterings- och ersättningsbyggande,
- omfattning av bostadsbyggande, offentliga utrymmen och uteplatser, arrangemang och strukturering samt
- trafik- och parkeringsarrangemang.

Genom tävlingen är målet att öka livskraften i Lapträsk kyrkby och områdets attraktion, särskilt som bostadsort. Lapträsk är lugnt och tillgängligt, vilket innebär att det är en lockande boendekommun såväl för barnfamiljer som till exempel för multilokalt boende.

Genom tävlingen söker man sätt att spegla kyrkbyns vackra läge vid sjön. I bästa fall stärker arkitekturen och placeringen av byggnaderna det rustika bylandskapet samt livar upp kyrkbyns och byastråkets helhetsintryck. Målet är en kulturellt, socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar miljö där det är lätt att leva hållbart.

Webbplatsen för arkitekturtävlingen i Lapträsk erbjuder tilläggsinformation och mångsidigt material om området: [Idétävling för Lapträsk kyrkby och strandområden - Lapträsk \(lapinjarvi.fi\)](https://www.lapinjarvi.fi/idea-avustus)

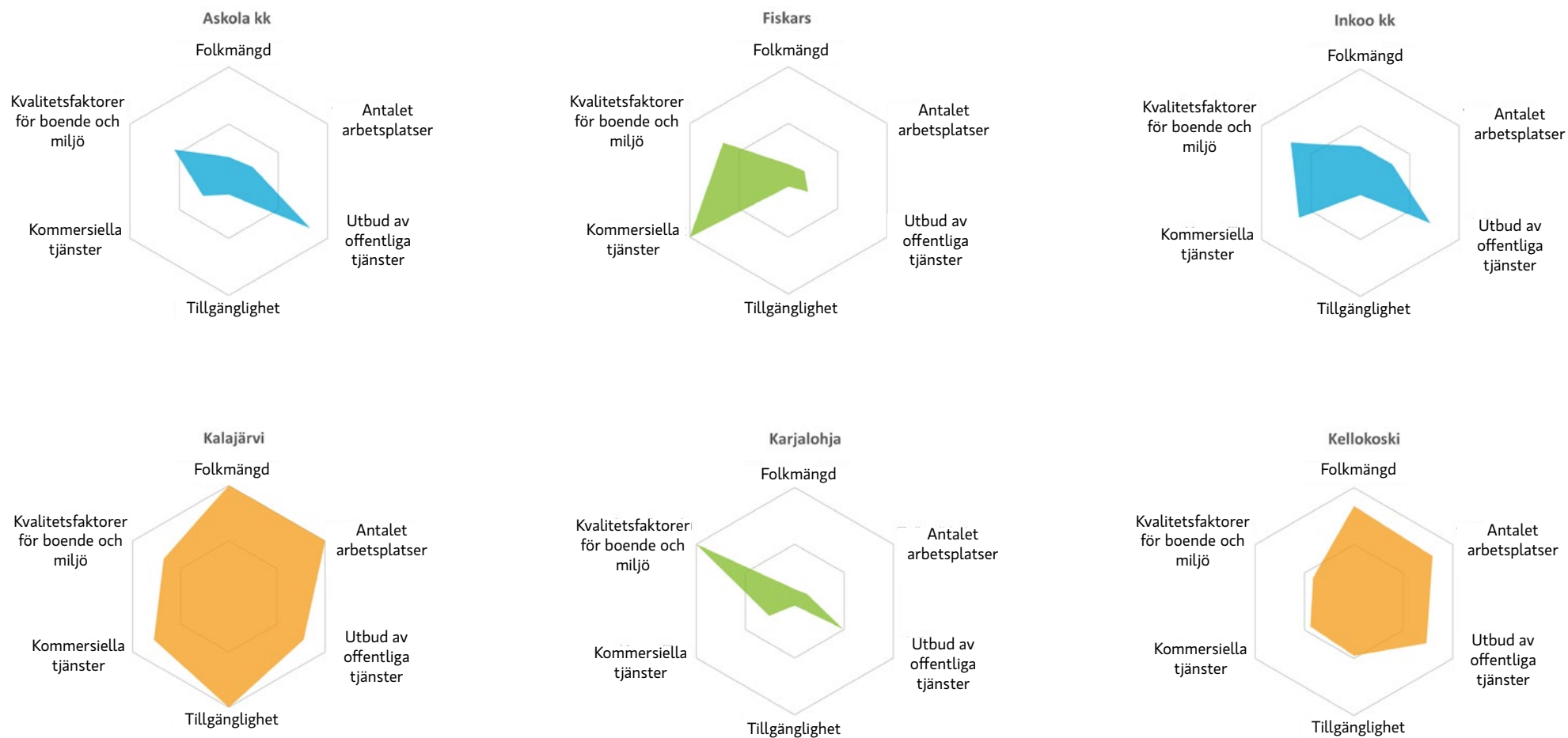
© Henrik Lund

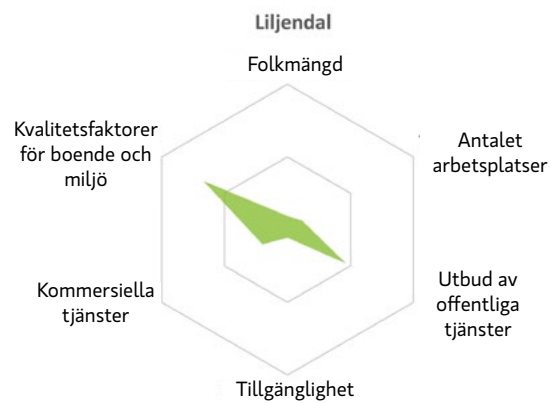
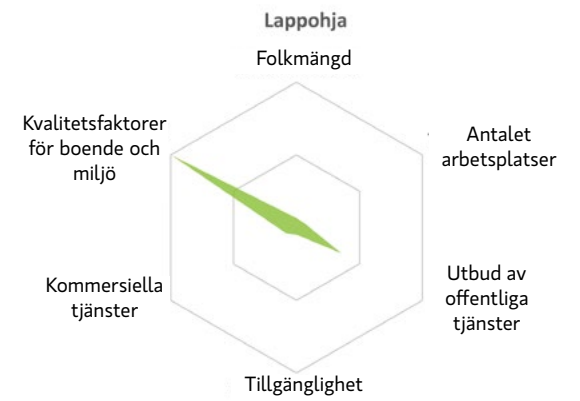
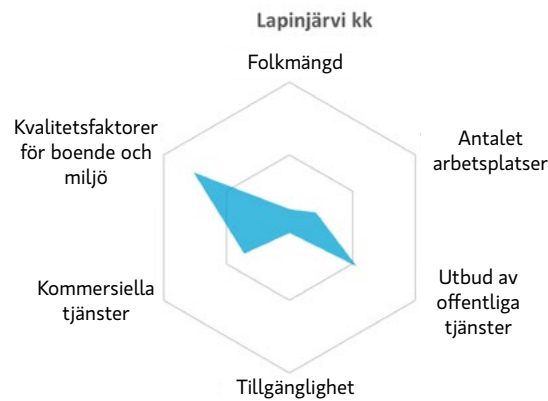

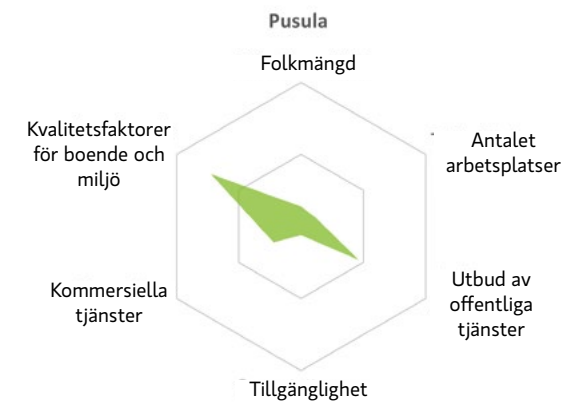
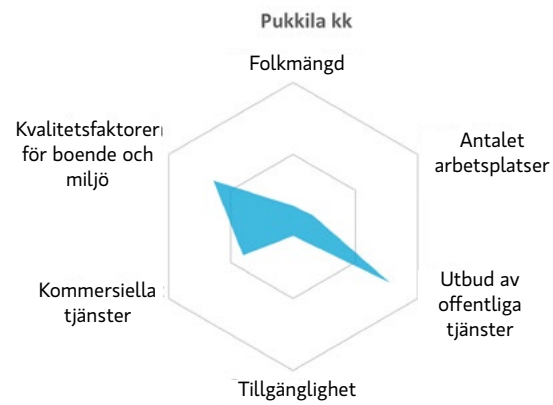
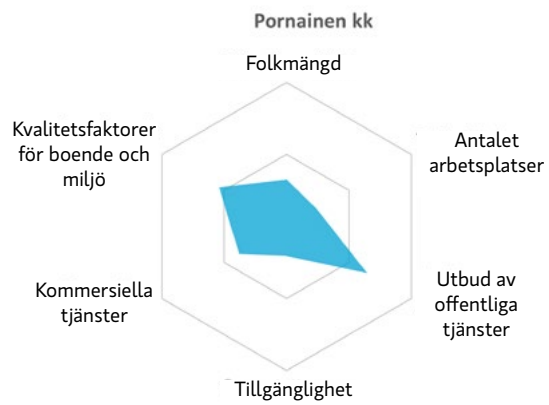
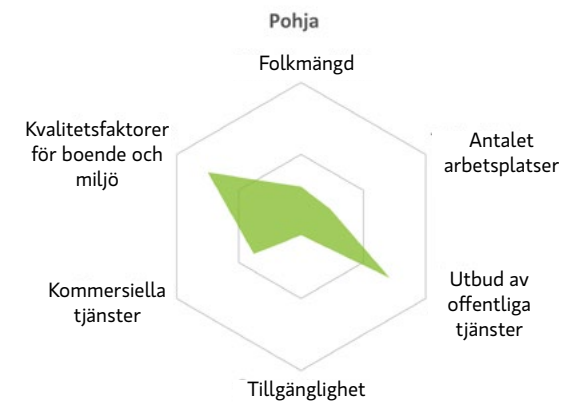
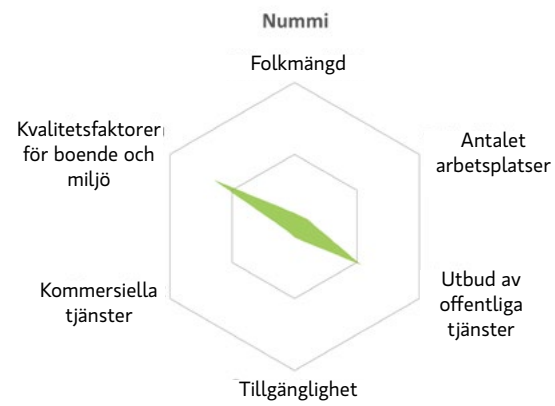
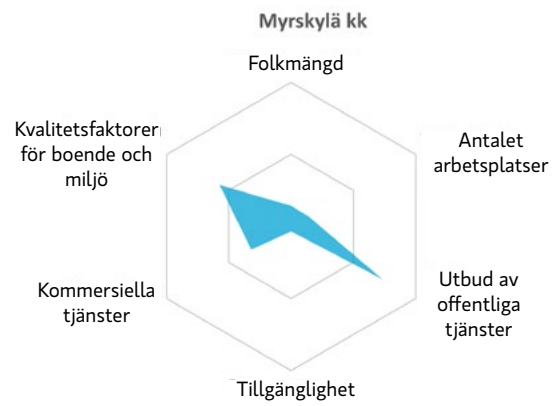
© Marikka Mäminnen

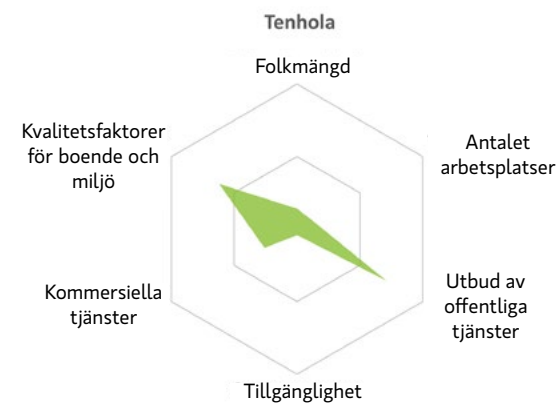
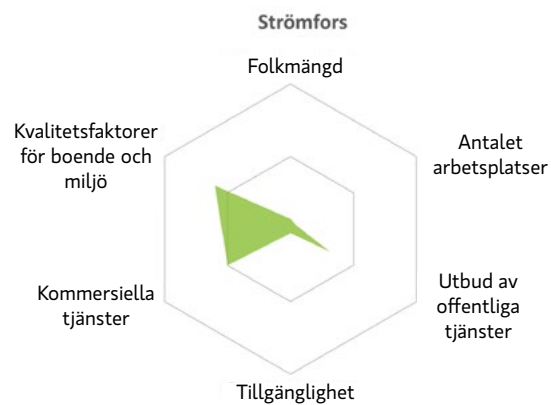
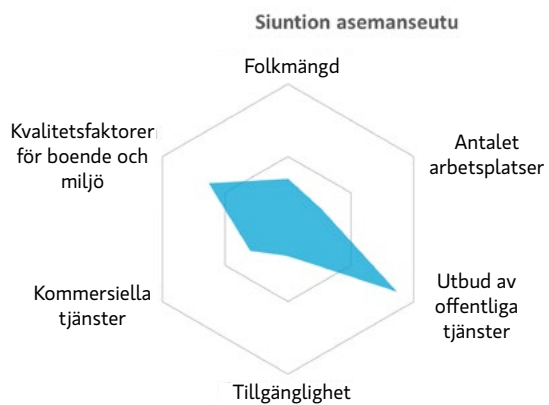
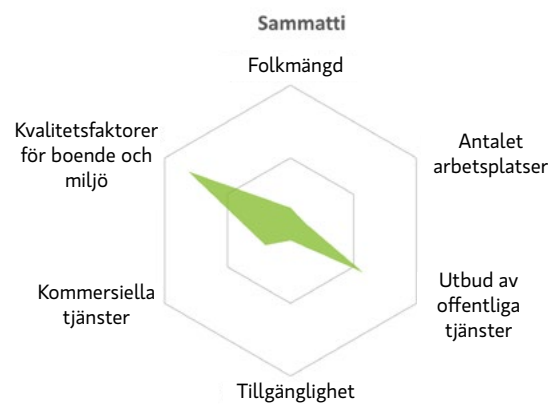
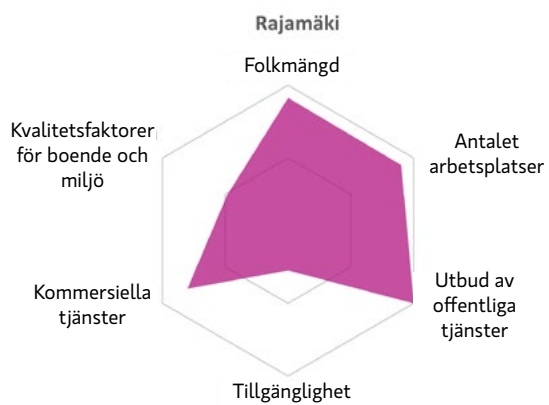
”Lapträsk kyrkby måste i framtiden ses som en levande, genuin och mångsidig kyrkby, vars livskraft garanterar kommunens och invånarnas välbefinnande också i framtiden.”

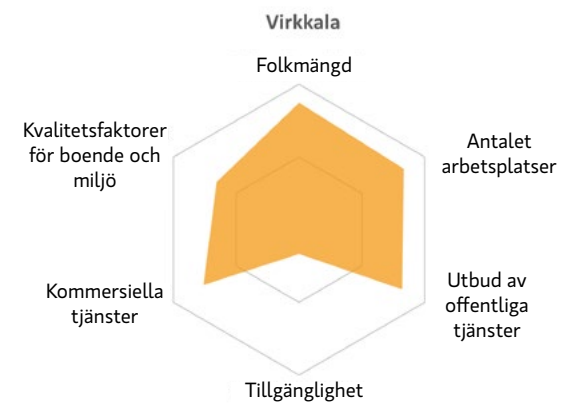
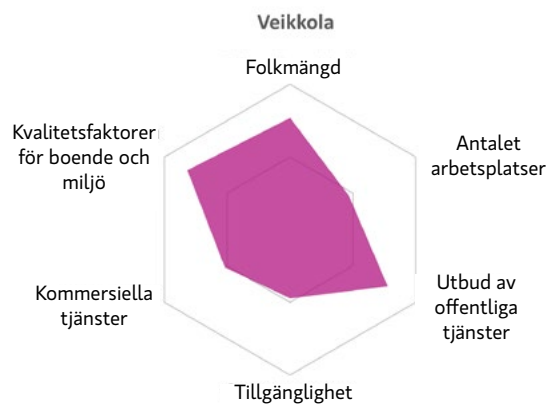
Bilaga 3. Diagram utan gruppsspecifik uppskalning

Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi
[@Uudenmaanliitto](https://www.instagram.com/Uudenmaanliitto)